

بحران سومالی؛ عامل تقویت تروریسم بین‌المللی

زکيه تقی‌زاده^۱

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۰/۰۵/۰۸

تاریخ تأیید مقاله: ۱۳۹۰/۰۶/۱۶

صفحات مقاله: ۲۶۶ - ۲۲۹

چکیده:

کشور سومالی از ۲۸ ژانویه ۱۹۹۱ میلادی و پس از شورش گروهی از نظامیان، تبعات ناتوانی دولتی را متحمل شده و دولت فدرالی انتقالی جدید، علاوه بر تعارضات سیاسی و نابسامانی‌های اقتصادی-اجتماعی، با چالش روزافزون اعمال مجرمانه‌ی تروریستی واقع در قلمروی خشکی و دریایی این کشور مواجه است. درگیری‌های مسلحانه‌ی داخلی و بین‌المللی، فروپاشی اقتدار حکومتی و بروز پدیده‌ی دولت ناتوان از عواملی است که بدون توجه به آن، نمی‌توان به بحران تروریستی موجود در سومالی به صورت ریشه‌ای نگریست. در پژوهش پیش رو تبیین خواهد شد که راه حل منطقی برای از بین بردن ریشه‌ی فعالیت‌های مجرمانه‌ی تروریستی در سومالی، بازگشت آرامش سیاسی و صلح پایدار به منطقه شاخ آفریقا و ظرفیت‌سازی برای رشد و توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی آن است؛ بر این اساس، جامعه‌ی بین‌المللی باید عنایت ویژه‌ای به وضعیت بحرانی این منطقه داشته باشد که سال‌هاست به نحوی چالش برانگیز، صلح و امنیت بین‌المللی را به مخاطره افکنده است.

* * * * *

واژگان کلیدی

تروریسم بین‌الملل، بحران سومالی، صلح پایدار، امنیت

۱- کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل از دانشگاه علامه طباطبایی و محقق و پژوهشگر حقوق بین‌الملل.

مقدمه

دولت‌های ناتوان یا فروپاشیده تهدید بزرگی برای جامعه‌ی بین‌المللی معاصر محسوب می‌شوند. یکی از تهدیدات ناشی از بروز و تقویت پارادایم دولت ناتوان، ظهور بحران‌های تروریستی و تهدید صلح و امنیت بین‌المللی است. به‌ویژه نظیر آنچه که در سومالی و برخی دیگر از دولت‌های ناتوان قاره‌ی آفریقا شاهد هستیم. کشور سومالی از حیث توسعه‌ی اقتصادی، الگوی تمام عیار یک دولت ناتوان محسوب می‌شود که از یک اقتصاد فروپاشیده و نظم اجتماعی نابسامان رنج می‌برد. درگیری مسلحانه‌ی داخلی میان گروه‌های مختلف سازمان‌یافته، به‌ویژه گروه تروریستی «الشباب المجاهدین» و مصاف آن با نیروهای دولت فدرالی انتقالی (تی اف جی) و از سوی دیگر، مداخلات خارجی کشورهای همسایه از قبیل اتیوپی و کنیا، به بحران شدید داخلی و رواج اقدامات تروریستی نه تنها در درون مرزهای زمینی بلکه در سواحل و عرصه‌ی آبی این کشور منجر گردیده است. در این مقاله، تلاش نگارنده بر آن است که ضمن بررسی ابعاد گوناگون تروریسم داخلی و نیز تروریسم دریایی رایج در آب‌های کشور سومالی، در انتها به سؤالات چندی نیز پاسخ درخور داده شود:

- آیا می‌توان میان درگیری‌ها و منازعات مسلحانه‌ی داخلی و مخاصمات بین‌المللی شده در سومالی با رواج و توسعه‌ی فعالیت‌های تروریستی و مجرمانه در مناطق خشکی و سواحل این کشور ارتباط مؤثری برقرار نمود؟
- وضعیت داخلی کشور سومالی و نابسامانی حاصل از ناتوانی حکومت مرکزی، چه تأثیراتی بر وقوع و افزایش شیوع پدیده‌ی دزدی دریایی در سواحل این کشور داشته است؟
- آیا فعالیت‌های غیرقانونی دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در سواحل سومالی و خلیج عدن بر امنیت دریانوردی، محیط زیست دریایی، تجارت و اقتصاد جهانی و اقتصاد کشور سومالی و کمک‌های بشر دوستانه‌ی جامعه‌ی بین‌المللی به مردم قحطی‌زده‌ی سومالی و سایر دولت‌ها تأثیرگذار است؟

- جامعه‌ی بین‌المللی و سازمان ملل متحد در رأس آن، چه تعهدات و مسئولیت‌هایی برای پیشگیری و کاهش رواج تروریسم بین‌المللی در دولت‌های ناتوان به‌ویژه دولت ناتوان سومالی بر عهده دارد؟

نوشتار پیش رو با رویکردهای فوق‌الاشعار در پی دستیابی به رهیافت نوینی در زمینه‌ی مقابله با ترویج تروریسم بین‌المللی و بحران داخلی در دولت ناتوان سومالی است، امری که به زعم شورای امنیت سازمان ملل متحد نه تنها امنیت و توسعه‌ی پایدار منطقه، بلکه صلح و امنیت بین‌المللی را نیز با آسیب و چالش‌های جدی مواجه نموده است. بدین ترتیب، در ادامه با نگاهی به وضعیت داخلی کشور سومالی و بررسی میزان توسعه و تأثیرات فعالیت‌های تروریستی در سواحل این کشور به تشریح وضعیت بحرانی در اوایل دومین دهه از قرن بیست و یکم می‌پردازیم. سپس به بررسی شاخصه‌های سیاسی دولت انتقالی فدرال سومالی انطباق یا عدم انطباق آن با مفهوم نوین دولت ناتوان پرداخته و در انتها نقش شورای امنیت سازمان ملل در مبارزه با افزایش بحران تروریستی در سومالی را مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهیم داد و ماحصل مباحث مورد اشاره، سخن پایانی این نوشتار خواهد بود.

بند اول- نگاهی به وضعیت داخلی کشور سومالی

وضعیت جغرافیایی و راهبردی سومالی

جمهوری فدرال سومالی،^۱ یک کشور آفریقای شرقی در منطقه‌ی شاخ آفریقا،^۲ جنوب خلیج عدن،^۳ غرب اقیانوس هند^۴ و در همسایگی کشورهای اتیوپی (از سمت غرب)، جیبوتی (از سمت شمال غربی) و کنیا (از سمت جنوب غربی) واقع شده است. از لحاظ

۱- سومالی با ۳۸۹۸ کیلومتر مرز آبی، حائز بیش‌ترین میزان ساحل کشوری در قاره‌ی آفریقا و دارای منطقه‌ی وسیعی حدود ۶۳۷۵۴۰ کیلومتر مربع است. این کشور مسیر دریایی مابین دماغه‌ی امید نیک و بندر مومباسای کنیا با دهانه‌ی دریای سرخ و مدخل اقیانوس هند را تحت پوشش قرار می‌دهد و به‌علاوه یک راه راهبردی و ورودی به خلیج عدن محسوب می‌شود.

2- Horn of Africa

3- Gulf of Aden

4- Indian Ocean

موقعیت سوق الجیشی، این کشور در دهانه‌ی تنگه‌ی باب‌المنذب^۱ قرار گرفته که دروازه‌ای به سوی دریای سرخ و کانال سوئز است. شهر بندری موگادیشو در ساحل اقیانوس هند، پایتخت این کشور می‌باشد. آبراه خلیج عدن که در شمال کشور سومالی، جنوب یمن و شرق جیبوتی، مدیترانه و دریای سرخ را به اقیانوس هند متصل می‌کند،^۲ یکی از مهم‌ترین نقاط راهبردی جهان محسوب می‌شود. به نحوی که تهدید امنیت آن می‌تواند انتقال کالا و مال‌التجاره از کارگاه‌های آسیا و واردات نفتی از کشورهای حاشیه‌ی خلیج را به مخاطره اندازد. به‌علاوه در سطح کلان نگرشی وجود دارد که بر مبنای آن، آینده‌ی رقابت‌های راهبردی جهانی در اقیانوس هند شکل خواهد گرفت؛ به‌طوری که، اقیانوس هند به واسطه‌ی تسهیل انتقال انرژی و گستره‌ی تجارت دریایی، به کانون رقابت میان قدرت‌های بزرگ جهانی در آینده تبدیل خواهد شد (www.foreignaffairs.com).

سومالی از حیث توسعه‌ی اقتصادی، الگوی تمام عیار یک دولت ناتوان^۳ محسوب می‌شود که از یک اقتصاد فروپاشیده^۴ و نظم اجتماعی نابسامان رنج می‌برد. عواملی مانند خشکسالی، کاهش تدریجی منابع طبیعی و نیز آب رودخانه‌های عمده‌ی سومالی،^۵ بیکاری، وقوع جنگ‌های داخلی، گسترش ناامنی در برخورد‌های قبیله‌ای، ناتوانی رژیم سومالی در بهبود وضعیت اقتصادی، کمبود سرمایه‌ی تأسیسات زیربنایی و فقدان نیروی انسانی ماهر و بازارهای مطمئن برای سرمایه‌گذاری خارجی مانع از هرگونه تحرک اقتصادی مؤثر و پویا در این نقطه از جهان است.^۶ در گزارش اقتصادی سازمان ملل، سومالی حائز رتبه‌ی نخست در میان ۱۰ کشور فاسد جهان است. به‌علاوه این کشور در سال ۱۹۹۶ به لحاظ شاخص توسعه‌ی انسانی از بین

1- Bab Almandab

۲- خلیج عدن از سمت غرب توسط تنگه‌ی باب‌المنذب با دریای سرخ و از سمت شرق به اقیانوس هند متصل می‌شود.
 ۳- اصطلاح «دولت‌های ناتوان یا دولت‌های عاجز» (Failed States)، یکی از جدیدترین اصطلاحات در حوزه‌ی ادبیات حقوق بین‌الملل می‌باشد. مفهوم دولت‌های ناتوان که با تعابیر «دولت‌های فروپاشیده» (Collapsed States)، «دولت‌های از هم گسیخته» (Disintegrated) نیز مطرح شده است، درخصوص وضعیت فعلی سومالی و ضعف قدرت مرکزی و دولت فدرالی مصداق پیدا می‌کند.

۴- سومالی با تولید ناخالص داخلی (GDP) حدود ۰/۰۶ میلیارد دلار آمریکا، فقیرترین اقتصاد قاره‌ی آفریقا را داراست.

۵- رودخانه‌های شبلی و جویا

6- The World Bank, Somalia, Available at: <<http://www.Worldbank.org/Somalia>>

۱۷۴ کشور جهان، رتبه‌ی ۱۷۲ را داشت.^۱ در حالی که بخش اعظم فعالیت‌های اقتصادی سومالی بر کشاورزی، صنایع دامی^۲ و منابع دریایی مبتنی است، ماهی‌گیری غیرقانونی و انباشت فضولات سمی و خطرناک شامل ضایعات شیمیایی و رادیواکتیو در سواحل این کشور، بیش از پیش بر فاجعه‌ی ناتوانی اقتصادی دولت سومالی دامن می‌زند (www.carleton.ca). در نتیجه، سومالی با نرخ بیکاری بسیار بالا و نرخ امید به زندگی بسیار پایین، فقدان بنگاه‌های اقتصادی داخلی و عدم برخورداری از تجارت بین‌المللی پُر رونق و سرمایه‌گذاری خارجی به مأمونی برای گرایش اجتماعی عمده به اعمال غیرقانونی و دزدی دریایی تبدیل گردیده است.

وضعیت اجتماعی سومالی

سومالی به منزله‌ی یک کشور ناتوان و تا اندازه‌ای فروپاشیده با اشکال پیچیده‌ی قبیله‌گرایی، مذهب‌گرایی، فساد اداری و تجارت غیرقانونی اسلحه، انسان و مهاجرین مواجه است، به گونه‌ای که نظام حقوقی و قضایی موجود برای مقابله با فساد اجتماعی راه به جایی نمی‌برد. در ادامه با تأکید بر وضعیت اجتماعی فعلی در سومالی به تحلیل ساختار حقوقی و اجتماعی این کشور می‌پردازیم.

اکثریت مردم سومالی، مسلمان و سنی مذهب‌اند. اگرچه در سه سال گذشته تسلط صورتی بنیادگرا از اسلام‌گرایان موجب افزایش تشنج‌ات و افراطی‌گری در جامعه‌ی سومالی گردیده، مذهب، عامل عمده‌ی همبستگی ملت سومالی به‌ویژه در ۱۸ سال اخیر بوده است.

1- United Nation's Report, Available at UN's Site.

۲- قریب به ۴۰ درصد تولید ناخالص داخلی سومالی (GDP) و ۶۵ درصد درآمد ناشی از صادرات آن از صنایع دامی فراهم می‌شود. ر.ک.به:

Mario Silva, Somalia: State Failure, Piracy, and the Challenge to International Law, National University of Ireland, 50th anniversary commemorative Essay, Vol.50, N.3, 553-578, 2010, p.559.

خشونت مداوم، نقض‌های گسترده‌ی حقوق بشری، توقیف و بازداشت‌های خودسرانه، قاچاق انسان‌ها^۱ و مهاجرین^۲، به‌ویژه زنان و کودکان با هدف تجاوز به عنف، برده‌گیری اجباری، شرایط مهلک انسانی، امنیتی و سیاسی، عدم رعایت قواعد حقوق بشردوستانه در مخاصمات داخلی^۳ و تجاوزات خارجی^۴ آوارگی بیش از یک میلیون سومالیایی، شرایط بهداشتی اسفبار و غیراستاندارد، شیوع گسترده‌ی وبا، سل، عفونت‌های تنفسی و مالاریا، کمبود دسترسی به آب سالم، کمبود تسهیلات درمانی و تجهیزات پزشکی و نرخ‌های بالای سوءتغذیه و مرگ و میر کودکان از جمله‌ی چالش‌های حقوق بشری در کشور سومالی محسوب می‌شوند (Silva, 2010: 561-562). در ۲۸ مارس ۲۰۰۸ شورای حقوق بشر سازمان ملل متحد نگرانی‌های جدی خود را در خصوص نقض فاحش حقوق بین‌الملل بشر و

۱- وفق پروتکل منع، سرکوبی و مجازات قاچاق اشخاص به خصوص زنان و کودکان، قاچاق انسان‌ها (Trafficking in Persons) عبارت است از: سرپازگیری، انتقال، تحویل، حفاظت و دریافت انسان‌ها به وسیله‌ی تهدید یا توسل به زور و یا سایر اشکال ارباب، آدم‌ربایی، تدلیس، فریب، سوء استفاده از اختیارات و یا اقشار آسیب‌پذیر و یا با پرداخت عوائد و منافع به افرادی که با هدف قاچاق و برای بهره‌کشی از آنان تحت کنترل قرار می‌گیرند. متأسفانه کشور سومالی عضو این پروتکل (ملحق به کنوانسیون ملل متحد علیه جرایم سازمان‌یافته‌ی فراملی) نمی‌باشد. ر.ک. به:

Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. entered into force on 25 December 2003, Available at:

<http://www.uncjin.org/.../Conventions/...2/convention_%20traff_eng.pdf>

۲- وفق پروتکل مبارزه با قاچاق مهاجرین در خشکی، دریا و هوا، قاچاق مهاجرین (Smuggling of Migrants) عبارت است از: تدارک مقدمات برای کسب منافع مادی به طور مستقیم یا غیرمستقیم ناشی از ورود غیرقانونی شخص از یک کشور عضو به کشور عضو دیگری که شخص قاچاق‌شده تبعه و یا مقیم دائم آن کشور نمی‌باشد. کشور سومالی عضو این پروتکل (الحاقی به کنوانسیون ملل متحد علیه جرایم سازمان‌یافته‌ی فراملی) نیست. ر.ک. به:

Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Nov. 15, 2000, S.TREATY DOC. NO. 108-16 (2004), 2241 U.N.T.S. 480. Available at:

<<http://www2.ohchr.org/english/law/organizedcrime.htm>>

۳- به‌ویژه این‌که گروه‌های مبارز درگیر در تناقضات داخلی (در این‌جا منظور همه‌ی نیروهای مبارز علیه دولت فدرالی انتقالی و ارتش اتیوپی است شامل شبه نظامیان الشباب، جنبش آزادی سومالی و جنگجویان قبیله‌ای موسوم به مقاومت) متهم به ارتکاب جنایات جنگی و نقض‌های فاحش حقوق بشری از قبیل حمله به غیرنظامیان و عدم رعایت اصل تفکیک، قتل و قطع عضو اسیران جنگی، ترور و تهدید مقامات دولت فدرالی انتقالی و سرانجام به مخاطره افکندن جان انسان‌ها با رهاکردن اجباری در مناطق به شدت متراکم هستند.

۴- به‌عنوان نمونه نیروهای اتیوپی از هنگام ورود به سومالی در ۲۰۰۶ برای حمایت از دولت فدرالی انتقالی عمدتاً حقوق بشردوستانه را در قالب عدم تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان و به‌ویژه حمله به بیمارستان‌ها نقض نموده‌اند.

بشر دوستانه در سومالی ابراز نمود (www.ap.ohchr.org). در این گزارش به طیف وسیعی از نقض‌های حقوق بشر از جمله موارد ذیل اشاره شده است: نقض فاحش حق حیات که در مقیاس وسیعی در تعارضات قبیله‌ای و شورش‌های داخلی نقض می‌گردد، تجاوز به عنف و خشونت جنسی، ممانعت از دادرسی عادلانه و اجرای صحیح قوانین،^۱ بازداشت‌های خودسرانه و قتل و آزار روشنفکران، روزنامه‌نگاران و فعالان حقوق بشر، حمله به امدادگران بین‌المللی، گروگان‌گیری و سایر اشکال جرایم سازمان‌یافته، نقض حقوق معلولین و اقلیت‌ها، سلب آزادی مطبوعات، نقض فاحش حقوق زنان و کودکان به‌ویژه استفاده از کودکان سرباز در مخاصمات و محرومیت غالب آنان از امکانات آموزشی، ناپدیدسازی اجباری و نقض حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌طور عمده.

وضعیت سیاسی سومالی

ناتوانی ساختار سیاسی و تفرقه میان احزاب سیاسی سومالی،^۲ به تدریج موجب زمینه‌سازی و پیشرفت تعصب‌گرایی مذهبی و افزایش اقدامات تروریستی در این کشور بحران‌زده گردید. تاریخ تحولات سیاسی در سومالی را بر یک اساس می‌توان به دوران قبل و بعد از تشکیل دولت انتقالی فدرال تقسیم نمود.

الف- وضعیت سیاسی سومالی قبل از تشکیل دولت انتقالی فدرال

مبدأ زمانی فوق، استقلال سومالی از سلطه‌ی قیمومت انگلستان به تاریخ ۲۶ ماه ژوئن ۱۹۶۰ خواهد بود. در این زمان اولین دولت سومالی به ریاست جمهوری «عادن عبدالله عثمان» و نخست‌وزیری «عبدالرشید علی شرمارکه» تشکیل گردید. در ۱۹۶۹ و به دنبال کودتای نظامی ژنرال «محمد زیاد باره» یک حکومت نظامی قدرت را به دست گرفت و در ۱۹۷۶ زیاد باره با

۱- در سومالی به سه دسته قانون سکولار، عرفی و اسلامی استناد می‌شود که این سه در اساس هیچ تناسبی با یکدیگر ندارند.

۲- برای اطلاع از احزاب سیاسی در سومالی ر.ک. به:

Robert Ongom Cwinya-ai, Causes of maritime piracy off the Somali coast; what can the regional or international community offer?, September 29th, 2009. Available at: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1482044>

اعلام تأسیس حزب سوسیالیست انقلاب سومالی، دیکتاتوری واقعی را آغاز نمود. اما با پایان یافتن جنگ سرد و کاسته شدن از اهمیت شاخ آفریقا، کمک آمریکا به سومالی نیز قطع شد. بدین ترتیب «باره» در داخل با چالش شدید احزاب و قبایل مواجه شد که در نهایت منجر به سقوط وی گشت. به دنبال برکناری وی و فرو ریختن حکومت مرکزی بار دیگر حکومت غیر متمرکز و گرفتار هرج و مرج بر سومالی حاکم شد. پس از «زیاد باره»، «علی مهدی محمد» به عنوان رئیس‌جمهور انتخاب شد و از این زمان رقابت‌ها میان ژنرال «محمد فرح عیدید»^۱ و «مهدی» شروع شد و جنگ داخلی شدیدی بین طرفداران آنها منجر به کشته شدن هزاران نفر از هر گروه و غارت سفارتخانه‌ها و اماکن دولتی گردید.

ب- وضعیت سیاسی سومالی پس از تشکیل دولت انتقالی فدرال

درگیری‌های قبیله‌ای تا سال‌های ۱۹۹۸ و ۱۹۹۹ ادامه داشت، تا این که سرانجام در اواسط ۲۰۰۰ کنفرانسی در کشور جیبوتی تشکیل شد و به این ترتیب این کنفرانس متشکل از سران قبایل و سیاستمداران و فرماندهان یک هیأت قضایی و یک رئیس‌جمهور انتقالی را برگزیدند و در ۲۰۰۴ مجدداً انتخاب در نایروبی کنیا برگزار شد و «عبداللهی یوسف احمد» رئیس‌جمهور دولت انتقالی^۲ شد. دولت انتقالی وقت با چالش‌های عدیده‌ای از جمله دشواری اعمال کنترل بر کشور، درگیری‌های قبیله‌ای پراکنده، بازسازی زیرساخت‌های ویران شده، و از همه مهم‌تر تکاپوهای استقلال‌طلبی مواجه بود.^۳

مقارن با سپتامبر ۲۰۰۶ گروهی موسوم به اتحاد محاکم اسلامی^۴ که به چالش اصلی دولت انتقالی تبدیل شد و توانست کنترل خود را بر شهرهای راهبردی کیسمائو و موگادیشو و

۱- رئیس کمیته‌ی مرکزی کنگره که با ریاست جمهوری «مهدی» مخالف بود.

۲- مرکز دولت انتقالی هم در شهر «بایدوا» است

۳- از تحولاتی که محصول ناآرامی‌های سومالی بعد از «زیاد باره» بودند و تمامیت سومالی را به مخاطره انداخت می‌توان به اعلام استقلال سومالی‌لند در شمال غرب کشور، اعلام استقلال موقت ایالت پانت‌لند در شمال شرق کشور، اعلام استقلال ایالت جوبالند در جولای ۲۰۰۶، و چهارمین حکومت خودمختار به رهبری ارتش مقاومت راهانویان که در سال ۲۰۰۲ اعلام استقلال موقت نموده و موجب ایجاد حکومت خودمختار غیر رسمی در جنوب غربی سومالی گشت که البته در داخل همین ایالت‌ها نیز، احزاب و قبایل مختلفی در کشاکش قدرت به سر می‌برند.

۴- اتحادیه‌ی محاکم اسلامی (یو. آی. سی) The Union of Islamic Courts، برای مطالعه‌ی بیشتر پیرامون اتحادیه‌ی مذکور، رک. به:

نیمه‌ی جنوبی سومالی اعمال نماید و قوی‌ترین نیروی نظامی کشور شود تا این‌که با دخالت نظامی ۲۰۰۰۰ نفره‌ی اتیوپی مواجه شد و بالاخره با اعزام نیروهای زمینی و هوایی و همکاری کنیا و آمریکا موفق به عقب‌راندن اسلام‌گرایان به بهانه‌ی مقابله با تروریسم شدند. آنچه به اوضاع وخامت‌بار در منطقه دامن می‌زند، تنش مداوم بین اریتره و اتیوپی^۱ از یک‌سو و برنامه‌های ضد تروریسم آمریکا از طرف دیگر است. به‌علاوه، مطرح‌شدن نیروهای الشباب‌المجاهدین و افزایش روزافزون حضور جنگجویان خارجی با ملیت‌های مختلف موجب تشدید بحران در موگادیشو است. گروه‌های شورشی مخالف دولت مرکزی، علاوه بر سرنگونی «شیخ شریف شیخ احمد»^۲ رئیس‌جمهور وقت دولت فدرالی، خواستار خروج نیروهای حافظ صلح آفریقا از سومالی هستند. دولت سومالی با یک آزمایش سخت برای اثبات خود از نظر فکری و نظامی روبه‌رو است که در شاخ آفریقا تاکنون بی‌سابقه بوده است، چرا که از طرفی، وارث فروپاشی نظامی و اقتصادی دولت «عبدالله یوسف» و از طرف دیگر با عدم جدیت جامعه‌ی جهانی حاضر برای حمایت از این حکومت نوپا روبه‌رو است.

بدین ترتیب تنش‌های سیاسی میان گروه‌های مختلف در سومالی هم‌چنان به شدت در جریان است، بحرانی که سال‌هاست صلح و امنیت بین‌المللی و روند توسعه‌ی منطقه‌ای را با مشکلات عدیده‌ای مواجه نموده است. برای کمک به حل بحران، شورای امنیت ملل متحد در قالب اختیار خود وفق فصل هفتم منشور در قطعنامه‌ی ۲۰۱۰ مصوب ۳۰ سپتامبر ۲۰۱۱، ضمن تأکید بر ضرورت اجرای مؤثر «فرایند صلح جیبوتی»^۳ توسط طرف‌های درگیر در مناقشات

Hashi Abdulkadir, Why did the Union of Islamic Courts (UIC) fail to establish an Islamic state in Somalia?, Paper presented at the annual meeting of the Southern Political Science Association, Hotel Intercontinental, New Orleans, Jan 09, 2008, Available at: http://www.allacademic.com/meta/p228673_index.html

۱- اختلافات مرزی اریتره و اتیوپی هم‌چنان موجب تنش‌های منطقه‌ای در قاره‌ی آفریقا است. اتیوپی که حمایت آمریکا را دارد از دولت فدرال انتقالی ضعیف اما شناخته شده از سوی جامعه بین‌المللی پشتیبانی می‌کند در حالی که گروه‌های شورشی اتیوپی و همچنین گروه‌های مسلح سومالی از حمایت شدید مالی و نظامی اریتره بهره‌مند می‌شوند.

۲- شیخ احمد در ژانویه ۲۰۰۹ توسط پارلمان سومالی انتخاب گردید. وی سابقاً ریاست «ائتلاف برای آزادسازی مجدد سومالی» و ریاست «اتحاد محاکم اسلامی» این کشور را عهده‌دار بوده است. البته قدرت وی به طور اسمی به فراتر از پایتخت تسری نیافت.

3- Djibouti Peace Process

سیاسی سومالی، اختیار نیروهای عضو اتحادیه‌ی آفریقا برای کمک به سومالی (آمیزوم)^۱ را که در پاراگراف ۹ قطعنامه‌ی ۱۷۷۲ مصوب ۲۰۰۷ برای اتخاذ اقدامات ضروری برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی مقرر کرده بود تا ۳۱ ماه اکتبر ۲۰۱۲ تمدید و از اتحادیه‌ی آفریقا درخواست نمود در راستای اجرای وظایف محوله در این قطعنامه و برقراری صلح در سومالی تعداد نیروهای حافظ صلح در سومالی را به ۱۲۰۰۰ نفر افزایش دهد.^۲

بند دوم- توسعه و تأثیرات فعالیت‌های تروریستی در سواحل سومالی

توسعه‌ی عملیات دزدی دریایی در سواحل سومالی

دزدی دریایی سومالی از زمان شروع نیمه‌ی دوم جنگ داخلی سومالی در اوایل قرن ۲۱ به منزله‌ی تهدید جدی برای جامعه‌ی بین‌المللی ظاهر شد و از سال ۲۰۰۵ میلادی، بسیاری از سازمان‌های بین‌المللی همچون سازمان بین‌المللی دریانوردی و برنامه‌ی جهانی غذا نگرانی‌های خود را نسبت به افزایش ضریب حملات دزدان دریایی در این منطقه‌ی بحران‌زده‌ی جهان اعلام نمودند. این افزایش هم از لحاظ کمی و در تعداد حملات دزدان دریایی، ربایش‌ها و گروگان‌گیری‌ها و هم به لحاظ افزایش میزان خشونت اعمال‌شده در آن‌ها، تغییر کشتی هدف یا قربانی حملات^۳ و نیز وسعت قلمرو دزدی‌های دریایی^۴ در سواحل سومالی، خلیج عدن و

1- AMISOM: African Union Mission for Somalia

۲- ر.ک. به: بخش مقدماتی قطعنامه‌ی ۲۰۱۰ شورای امنیت مصوب ۳۰ سپتامبر ۲۰۱۱، قابل دسترسی در آدرس ذیل:
<<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/525/77/PDF/N1152577.pdf?OpenElement>>

۳- victim یا قربانی حملات دزدان به‌طور کلی شامل قایق‌های ماهیگیری، کرجی‌های ملوانی، قایق‌های یدک‌کش، کشتی‌های باربری بزرگ و تانکرهای غول‌پیکر بوده‌اند. به مرور زمان، قربانیان حملات از اهداف کوچک به نفتکش‌ها و سوپرتانکرها و کشتی‌های بزرگ تغییر یافتند به طوری که به‌عنوان مثال کشتی اوکراینی فاینا (Faina) حامل مهماتی شامل ۳۳ تانک تی-۷۲ روسی، تفنگ‌های ضد هوایی و سلاح‌های پرتاب خمپاره توسط دزدان ربوده شد. و نیز ربایش سوپرتانکر عربستانی سیروس استار (Sirus Star) در نزدیکی ۵۰۰ مایل دریایی از شرق کنیا که حامل بیش از ۱۰۰ میلیون دلار نفت به ایالات متحده آمریکا بود موجب ورود شک عظیمی به بازارهای انرژی جهان گردید. دزدان دریایی در این حمله از سازکار شناسایی خودکار (AIS) برای رهگیری استفاده نمودند.

Robert Ongom Cwinya-ai, op.cit, p.2.

۴- دزدان دریایی ماهر که از مبدأ کشتی‌های مادر آغاز به حمله می‌کنند، به‌واسطه‌ی افزایش نظارت بین‌المللی و حضور نظامی در سواحل امروزه حوزه‌ی فعالیت خود را به صدها مایل دریایی از ساحل تسری بخشیده‌اند، به‌طوری‌که پس از

اقیانوس هند بوده است. در جدیدترین گزارش مرکز اطلاع‌رسانی دزدی دریایی دفتر بین‌المللی دریانوردی (PRC)، مجموع حملات دزدان دریایی در سراسر جهان تا تاریخ ۲۰ ماه جولای ۲۰۱۱ مشتمل بر ۲۸۰ حادثه بوده که از این تعداد، ۲۹ حادثه منجر به ربایش شناور توسط راهزنان شده است. بنابر این گزارش، در سال ۲۰۱۱ حدود ۱۶۶ حادثه‌ی دزدی دریایی در محدوده‌ی آب‌های سومالی گزارش شده که از این تعداد، ۲۱ مورد ربایش را شاهد هستیم، به‌علاوه، این که در این حوادث، ۳۶۲ نفر گروگان گرفته شده‌اند و ۷ نفر نیز جان خود را از دست داده‌اند. شایان ذکر است که در حال حاضر (۲۰ جولای ۲۰۱۱)، ۲۰ شناور و ۳۹۸ گروگان در اسارت دزدان دریایی سومالی قرار دارند.^۱

یکی از مهم‌ترین تحولات در فعالیت‌های دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها در دریاهای اطراف سومالی که آن را از قالب سنتی متمایز می‌سازد، استفاده از روش‌ها و ابزارهای مدرن و برخورداری از فناوری‌های پیشرفته است. به‌عنوان مثال، به‌کارگیری کشتی‌های بزرگ یا مادر^۲ به‌عنوان قرارگاه عملیاتی، تحوولی مدرن در شیوه‌ی ارتکاب این فعالیت‌های مجرمانه محسوب می‌شود. دزدان دریایی پس از شناسایی و تعقیب کشتی‌ها، و به محض سوار شدن و تسلط بر آنها، کشتی و خدمه را به سواحل سومالی هدایت کرده و تا زمان دریافت مبلغ درخواستی به‌عنوان گروگان نگاه می‌دارند. به‌علاوه دزدان دریایی کالاهای کشتی‌ها را ضبط نموده و در مقابل اخذ باج آزاد می‌نمایند. همان‌گونه که وزیر امور خارجه‌ی روسیه در جلسه‌ی منتهی به صدور قطعنامه‌ی ۱۸۵۱ شورای امنیت^۳ بیان داشت، امروزه، دزدان

تلاش‌های مؤثر بین‌المللی در جهت حمایت از کشتی‌رانی در سواحل سومالی، برخی از دزدان دریایی برای اجتناب از کشتی‌های جنگی عملیات خود را به دریای آزاد اقیانوس هند غربی توسعه بخشیدند.

1- <<http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures>>

۲- کشتی‌های مادر (Mother Ships) در غالب موارد همان کشتی‌های ماهیگیری هستند که توسط دزدان سومالی ربوده می‌شوند. به‌طور مثال در قضیه‌ی Cumberland در نوامبر ۲۰۰۸، کشتی مظنون به دزدی دریایی حامل ماهیگیران یمنی بود که توسط دزدان دریایی سومالی در عرشه زندانی شده بودند. ر.ک.به:

Douglas Guilfoyle, Counter-piracy law enforcement and human rights, *International and Comparative Law Quarterly*, vol 59, January 2010, pp. 141-169. Available at:

<<http://journals.cambridge.org/action/mostReadArticle?jid=ILQ>>

۳- ر.ک. به: قطعنامه‌ی شماره‌ی ۱۸۵۱ شورای امنیت مصوب ۲۰۰۸.

دریایی به خوبی سازمان‌دهی شده و مجهز گردیده‌اند و اعمالشان به نحو فزاینده‌ای گستاخانه و مطالباتشان ظالمانه گردیده است.

تجهیزات به‌کار رفته در عملیات دزدان دریایی به‌مرور زمان از پیشرفت چشم‌گیری برخوردار شده است. بر اساس تحقیقات به‌عمل آمده، عمده‌ی تجهیزات و سلاح‌های مورد استفاده توسط دزدان دریایی شامل سلاح‌های سبک اتوماتیک و نیمه‌سنگین همانند مسلسل و نارنجک‌های پرتاب موشک،^۱ شناورهای مدرن و قایق تندرو، شناورهای تدارکاتی و نیز تجهیزات ارتباطی مدرن همانند دستگاه‌های رادار، بی‌سیم و ماهواره و نیز تجهیزات پیشرفته‌ی مخابراتی نظیر دستگاه‌های GPS برای ردیابی کشتی‌هاست (www.nitc.co.ir).

در حال حاضر، نگرانی عمیقی در این رابطه وجود دارد که ارتکاب دزدی دریایی با دخالت جنایتکاران سازمان‌یافته‌ی بین‌المللی نیز همراه شده است که در حد وسیع اقدام به گروگان‌گیری کشتی‌ها می‌کنند و محموله‌های آنها را به فروش می‌رسانند. این وسعت عمل نیازمند منابع مؤثر و برنامه‌ریزی بسیار پیچیده است (www.iccwbo.org)؛ که خود، نشان از سازماندهی گروه‌های انجام‌دهنده‌ی این اعمال دارد. این نگرانی از جمله برجسته‌ترین نکات اظهار شده توسط نمایندگان کشورها در هشتاد و پنجمین اجلاس کمیته‌ی ایمنی دریانوردی است که در ماه دسامبر ۲۰۰۸ در مقر سازمان دریانوردی بین‌المللی در لندن برگزار گردیده بود، بر این اساس که دزدان دریایی اطلاعات کشتی‌ها را از چه کانال‌هایی دریافت می‌دارند و آیا این اقدام آنها به صورت سازماندهی شده صورت می‌گیرد؟^۲

از سوی دیگر، شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطعنامه‌ی ۱۹۷۶ مورخ ۱۱ آوریل ۲۰۱۱، ضمن اظهار نگرانی از افزایش خشونت در آشکال دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه اعم از گروگان‌گیری و شرایط نامطلوب اشخاصی که توسط راهزنان به گروگان گرفته می‌شوند، بر تأثیرات مخرب این اقدامات بر خانواده‌های گروگان‌ها تأکید نموده و در بند ۳ اجرایی، بر

1- Rocket-Propelled Grenades (RPG)

۲- گزارش نمایندگی دائم سازمان بنادر و کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران در سازمان دریانوردی بین‌المللی آذرماه ۱۳۸۷ لندن. آرشیو اداره‌ی کل حقوقی بین‌المللی وزارت امور خارجه.

اهمیت همکاری دولت‌ها در خصوص مسئله‌ی گروگانگیری صحنه می‌گذارد. به‌علاوه، در بند ۱۵ اجرایی، بر لزوم تعقیب کیفری و مجازات اشخاصی که به‌طور غیرقانونی به تأمین مالی، برنامه‌ریزی، سازماندهی، تحریک یا تسهیل ارتکاب دزدی دریایی می‌پردازند و یا از اقدامات نامشروع راهزنان منتفع می‌شوند، تأکید می‌نماید. به‌علاوه، دبیرکل سازمان ملل در گزارش مربوط به امکان‌سنجی برای تأسیس محاکم اختصاصی برای مقابله با دزدی دریایی سومالی که در تاریخ ۱۵ ماه ژوئن ۲۰۱۱ و پیرو بند ۲۶ اجرایی قطعنامه‌ی ۱۹۷۶ به شورای امنیت ارائه نموده است، خاطر نشان می‌کند دادگاه‌های اختصاصی مذکور که ظرف سه سال آتی با همکاری سازمان ملل متحد تأسیس خواهد شد؛ علاوه بر دزدان دریایی و راهزنان مسلح، نسبت به اشخاصی که به‌طور غیرقانونی به تأمین مالی و سازماندهی فعالیت‌های مجرمانه‌ی دزدی دریایی می‌پردازند و یا به نحو نامشروع از اقدامات راهزنان منتفع می‌گردند، نیز صلاحیت رسیدگی خواهند داشت (daccess-dds-ny.un.org). تحولات پیش‌گفته در تجهیزات، ابزار و روش‌های دزدی‌های دریایی در سواحل کشور سومالی، به خوبی حاکی از توسعه‌ی تدریجی تروریسم بین‌المللی و به‌ویژه تروریسم دریایی در ناامن‌ترین آب‌های جهان است؛ سواحل سومالی و خلیج عدن، شاه‌راه مواصلاتی غرب عالم به شرق.

تأثیرات و آسیب‌شناسی تروریسم دریایی در سواحل سومالی

الف) تأثیر دزدی دریایی بر امنیت دریانوردی، تقویت تروریسم دریایی

در گزارش سازمان ملل متحد برای امور اقیانوس‌ها و حقوق دریاها در پنجاه و ششمین نشست مجمع عمومی آمده است: «دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها، تهدیدی جدی برای جان دریانوردان، ایمنی ناوبری، محیط زیست دریایی و امنیت کشورهای ساحلی است. همچنین بر صنعت حمل و نقل دریایی تأثیر منفی داشته و حتی موجب افزایش نرخ بیمه و تعلیق تجارت می‌شود.» (www.itu.int).

دزدی دریایی در خلیج عدن به لحاظ موقعیت راهبردی و حساس این گذرگاه برای انتقال نفت جهان، موجد خطرات بالقوه برای محیط زیست دریایی نیز هست، به‌طوری که

حمله به تنها یک تانکر حامل مواد نفتی و شیمیایی و حریق، انفجار یا ریزش نفتی ناشی از آن می‌تواند چرخه‌ی زیست‌بوم^۱ دریایی را برای مدتی طولانی با وقفه مواجه نماید. به‌عنوان مثال، در طی حمله به کشتی «تاکایاما»^۲ مخازن سوخت کشتی تماماً به درون دریا نشت نمود (www.chathamhouse.org.uk). نکته‌ی قابل توجه این که استفاده‌ی روزافزون دزدان سومالی از سلاح‌های قوی و پیشرفته برای توقیف تانکرهای نفتی بزرگ، احتمال انفجار عظیم نفتکش‌ها و ریزش مقادیر قابل توجهی از مواد آلاینده به محیط زیست دریایی است^۳ که در مناطق به شدت فقیر از قبیل سومالی و یمن که مردم به شدت به ماهیگیری و کشاورزی متکی هستند، چنین آسیب زیست محیطی می‌تواند برای سلامتی جامعه زیان‌بار تلقی شود. به‌علاوه، حملات دزدی دریایی به‌ویژه زمانی که شناور هدف دزدان دریایی برای مدت طولانی بدون متصدی باقی می‌ماند، ریسک جدی دامن زدن به یک فاجعه‌ی انسانی و محیطی را دامن می‌زند. در نتیجه، به لحاظ ارتباط وسیعی که میان پدیده‌ی دزدی دریایی با نگرانی‌های زیست محیطی وجود دارد، توسل به ابزارهای قانونی حاکم بر جرایم علیه محیط زیست در تنظیم رفتار دولت‌ها به‌هنگام مبارزه با دزدان دریایی در این منطقه اجتناب‌ناپذیر می‌نماید. از این رو، بررسی اسناد حاکم بر خشونت‌های ارتكابی در حوزه‌ی مذکور موجب بازگذاشتن دست

۱- اکوسیستم‌ها (Ecosystem) جوامعی هستند که از موجودات زنده تشکیل شده‌اند که با محیط زیست خود رابطه متقابل دارند. مفهوم ساده و خلاصه‌ی اکوسیستم عبارت است از: مجموعه‌ی موجودات زنده و محیط زندگی آنها. برای مطالعه‌ی تفصیلی؛ ر.ک. به: طوبی عابدی، مدیریت اکوسیستم یک نیاز زیست محیطی، پژوهشکده‌ی محیط زیست جهاد دانشگاهی، قابل دسترسی در سایت:

<http://erijd.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=1117&Itemid=32>

2- Takayama

۳- برخلاف آلودگی‌های نفتی در خشکی که به هر نحو قابل جمع‌آوری هستند، ریزش‌های نفتی در دریا به میزان گسترده‌ای بر تمام سطح آب پخش شده و پتانسیل آن را دارد که خطوط ساحلی را در یک پوشش نفتی رقیق غوطه‌ور نماید. این فاجعه می‌تواند گیاهان و جانداران محلی و نیز حیات وحش ساحلی و زیر دریایی را به کلی نابود کند. در این رابطه ر.ک. به:

Bilyana Tsvetkova, Securitizing Piracy Off the Coast of Somalia, analyst at the Policy Research Division at the Department of Foreign Affairs and International Trade, Graduate Institute of International and Development Studies, (IHEID), 2009, p.8, Available at:

<http://www.cejiss.org/assets/pdf/articles/vol31/TsvetkovaPiracy_in_Somalia.pdf>

دولت‌ها در تسلط کامل بر اوضاع و پرکردن خلأهای قانونی موجود در هر سند برای مبارزه‌ی قانونی با مرتکبان این جرایم است.

ب) تأثیر تروریسم دریایی بر دسترسی به کمک‌های بشردوستانه‌ی بین‌المللی

در حالی که بحران فاجعه‌ی انسانی، قحطی و خشکسالی در سومالی و شاخ آفریقا، در نیمه‌ی دوم سال ۲۰۱۱ میلادی موجب مرگ و میر هزاران کودک، تهدید جان قریب به ۱۱ میلیون نفر و پناهندگی بیش از ۳۰۰ هزار نفر به کشورهای همسایه در این منطقه‌ی بحران‌خیز جهان گردیده است (www.un.org)، یکی از بزرگ‌ترین نگرانی‌ها در خصوص افزایش دزدی‌های دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها در آب‌های شمال آفریقا، تشدید فاجعه‌ی انسانی و اخلال در کمک‌های انسان‌دوستانه‌ی بین‌المللی برای حل بحران غذایی سومالی و کشورهای منطقه است که شدیداً نیازمند کمک‌های فوری غذایی برنامه‌ی جهانی غذا سازمان ملل متحد،^۱ سازمان خواروبار و کشاورزی ملل متحد^۲ و کمیته‌ی حقوق بشر سازمان ملل^۳ هستند.^۴ بدین ترتیب، به واسطه‌ی تداوم قحطی و خشکسالی در شرق آفریقا و وابستگی شدید به کمک‌های غذایی، حمله‌ی دزدان دریایی به کشتی‌های حامل برنامه‌ی جهانی غذا موجب افزایش بحران غذایی و فاجعه‌ی انسانی در سومالی، کنیا، اوگاندا، رواندا، بروندي، جمهوری کنگو و جنوب سودان شده است (Odeke, 2009: 34).

۱- برنامه‌ی جهانی غذا سازمان ملل متحد یا World Food Program، بازوی کمک‌رسان غذایی سازکار سازمان ملل متحد است. کمک‌رسانی غذایی یکی از ابزارهایی است که امنیت غذایی را ارتقا می‌بخشد. اهداف راهبرد برنامه‌ی جهانی غذا عبارتند از: نجات زندگی و حفظ معیشت در شرایط بحرانی، پیشگیری از گرسنگی حاد و آمادگی در مقابل بلایا و اقدامات کاهش‌دهنده‌ی اثرات آن، بازسازی و بهبود زندگی و معیشت پس از پایان درگیری‌ها، بلایای طبیعی و یا تحولات، کاهش گرسنگی مزمن و کمبودهای تغذیه‌ای و ارتقای توانایی کشورها در کاهش گرسنگی از طریق تفویض پروژه و خرید محلی. ر.ک. به: سایت برنامه‌ی جهانی غذا به آدرس:

<<http://www.WFP.org>>

2- FAO (Food Agriculture Organization)

3- UNCHR (United Nations Committee of human Rights)

۴- طبق اعلام نظر برنامه‌ی جهانی غذا، ائتلاف مواد غذایی توسط دزدی دریایی می‌تواند جان ۲ میلیون نفر را از گرسنگی نجات دهد. این در حالی است که در حال حاضر حدود ۱۱ میلیون نفر به کمک‌های غذایی و ملزومات بشردوستانه نیاز مبرم دارند.

شورای امنیت سازمان ملل متحد در سال ۲۰۰۸ متعاقب گزارش‌های مکرر مبنی بر عملیات متعدد گروگان‌گیری کشتی‌های برنامه‌ی جهانی غذا و دیگر کشتی‌های تجاری در سواحل سومالی و خلیج عدن که جملگی موجب تهدید برای تحویلات سریع، ایمن و مؤثر کمک‌های غذایی و سایر مساعدت‌های بشردوستانه به مردم سومالی و نیز منشأ خطر برای کشتی‌ها، خدمه، مسافران و بار آنها بود، اقدام به صدور قطعنامه‌های ۱۸۱۶ و ۱۸۳۸ در محکومیت دزدی دریایی در سواحل سومالی نمود.^۱ در راستای مقابله‌ی مؤثر با پدیده‌ی روزافزون دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها و به دلیل مشکلاتی که در امر ارسال کمک‌های بشردوستانه به مردم سومالی و شاخ آفریقا رخ می‌دهد، سازمان دریانوردی بین‌المللی، با همکاری برنامه‌ی جهانی غذا و برخی نهادهای بین‌المللی دریایی در سوم فوریه ۲۰۱۱، طی برنامه‌ی کاری مشترکی بر لزوم همکاری متقابل برای مقابله با دزدی دریایی تأکید نمودند (www.imo.org).

ارتباط وضعیت داخلی سومالی با تروریسم دریایی

یکی از عوامل بروز دزدی دریایی در سواحل سومالی، ماهیگیری غیرقانونی و تخلیه‌ی ضایعات خطرناک در اقیانوس هند می‌باشد. حقوق دریاها، صلاحیت دولت ساحلی را بر اکتشاف و استخراج منابع طبیعی، حفظ و مدیریت آن در آب‌های تحت صلاحیت قضایی وی به‌ویژه منطقه‌ی اقتصادی - انحصاری به رسمیت شناخته است^۲ و کشور ساحلی حق دارد بر این محدوده قوانین ماهیگیری و تدابیری از قبیل بازرسی، بازداشت و تعقیب کیفی برای تضمین اجرای قوانین و مقررات مربوطه را اعمال نماید.^۳

۱- در این قطعنامه‌ها شورا تأکید می‌کند که دزدی دریایی مانع بزرگی برای «تحويل کمک‌های انسان‌دوستانه به سومالی» است. یکی از اسفناک‌ترین ربایش‌ها توقیف کشتی برنامه‌ی جهانی غذا در ماه فوریه‌ی ۲۰۰۷ بانام MV Rozen بود که در آب‌های بین‌المللی مورد توقیف قرار گرفت و در سواحل پانت‌لند نگهداری شد. به‌طور مشابه کشتی‌های Victoria و MV Semlow نیز مورد ربایش واقع شدند.

۲- ر.ک. به: بند (a) ۱ ماده‌ی ۵۶ کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲. به موجب بند (b) (iii) (۱) ماده‌ی ۵۶ «کشور ساحلی در منطقه‌ی انحصاری-اقتصادی، واجد صلاحیت مقرر در کنوانسیون مربوط به حفاظت از محیط زیست دریایی است.» به علاوه ماده‌ی ۵۷ کنوانسیون این صلاحیت را به ۲۰۰ مایل دریایی از خط ساحلی محدود می‌کند.

۳- ماده‌ی ۷۳ کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲

در اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰ هم‌زمان با فروپاشی حکومت «محمد زیاد باره»، ماهیگیری بی‌رویه و غیرقانونی کشتی‌های خارجی و به‌علاوه، انباشت ضایعات سمی و خطرناک و زباله‌های هسته‌ای کشورهای بیگانه در آب‌های سواحل سومالی که در تعارض با مقررات عهدنامه‌های حقوق دریاها صورت گرفت، بر نفرت مردم این کشور از استثمار بی‌رویه‌ی خارجی‌ان افزود. گزارش سال ۲۰۰۵ برنامه‌ی محیط زیست سازمان ملل متحد حاکی از وجود تشعشعات رادیواکتیو اورانیوم و سایر عناصر خطرناک در سواحل سومالی است که منجر به ایجاد ناراحتی در سازوکار تنفسی و بیماری‌های پوستی در دهکده‌های ساحلی سومالی شده است.^۱

علی‌رغم این که حقوق دریاها، کشور ساحلی را به تصویب و اجرای قوانین و مقرراتی برای پیشگیری، کاهش و کنترل آلودگی محیط زیست دریایی به وسیله‌ی ضایعات شیمیایی و هسته‌ای ملزم می‌کند^۲ و به علاوه کنوانسیون پیشگیری از آلودگی دریایی توسط انباشت فضولات سمی و سایر مواد مصوب ۱۹۷۲ (کنوانسیون لندن) و پروتکل ۱۹۹۶ ملحق به آن^۳ نیز مبنای قانونی مناسبی برای مبارزه با آلودگی محیط زیست دریایی محسوب می‌شود، تخلیه‌ی ضایعات شیمیایی و هسته‌ای کشورهای صنعتی در آب‌های اقیانوس هند غربی همچنان ادامه یافت و طوفان تسونامی در سال ۲۰۰۴ بیش از پیش توجه جامعه‌ی جهانی را به این معضل جدی معطوف نمود. در نتیجه، تقلیل ذخایر شیلات به واسطه‌ی افزایش ماهیگیری خارجی و فقدان حضور نیروی دریایی سومالی موجب گردید گروه‌هایی از ماهیگیران بومی سومالی به ادعای حفاظت از منابع ماهیگیری و تحت عنوان «گارد ساحلی داوطلب سومالی»^۴ اقدام به دزدی دریایی، ربایش و گروگانگیری کشتی‌های ماهیگیری خارجی نمایند و این اقدام‌شان را به نوعی دفاع ملی تلقی کنند. این شرایط، زمینه‌ی مساعدی را برای رشد پدیده‌ی دزدی

۱- برای کسب اطلاعات بیشتر در خصوص وضعیت انباشت ضایعات خطرناک در سواحل سومالی و اقیانوس هند، ر.ک. به:

Ademun Odeke, op.cit.

۲- ر.ک. به: ماده ۲۱۰ و ۲۱۶ کنوانسیون حقوق دریاها ۱۹۸۲.

۳- ر.ک. به: متن کنوانسیون پیشگیری از آلودگی دریایی توسط انباشت فضولات سمی و سایر مواد مصوب ۱۹۷۲ (کنوانسیون لندن) و پروتکل ۱۹۹۶ ملحق به آن. نکته‌ی قابل توجه این که کشور سومالی عضو این کنوانسیون نیست.

4 Volunteer Coastguard of Somalia

دریایی فراهم نمود، اما تلقی نمودن آن به منزله‌ی تنها عامل وقوع این بحران، کافی به نظر نمی‌رسد. بر این اساس، شورای امنیت سازمان ملل در بند ۲۴ اجرایی قطعنامه‌ی ۲۰۲۰ خود در ۲۲ نوامبر ۲۰۱۱، ضمن تأکید بر حقوق کشور سومالی در رابطه با منابع طبیعی ساحلی و ضرورت پیشگیری از غارت منابع ماهیگیری و انباشت ضایعات سمی و کشنده در سواحل این کشور، معتقد است ادعای دزدان دریایی مبنی بر مبارزه با ماهیگیری غیرقانونی و انباشت ضایعات سمی و خطرناک در آب‌های اطراف سومالی، در واقع تلاشی نافرجام برای توجیه رفتار مجرمانه‌ی آنان است و باید در خصوص صحت و سقم این ادعاها، کاوش و تحقیقات کافی صورت گیرد.

فروش تسلیحات غیرقانونی به سومالی و قاچاق اسلحه نیز یکی دیگر از دلایل افزایش نرخ دزدی‌های دریایی و راهزنی مسلحانه است.^۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد برای مقابله با این بحران در سال ۱۹۹۲ طی قطعنامه‌ی ۷۳۳ خود، تحریم فروش اسلحه به سومالی را مقرر نمود (daccessdds.un.org). در این قطعنامه، تمام کشورها به اجرای تحریم جمعی و همه‌جانبه‌ی تسلیحاتی و منع ارسال این ادوات به سومالی با هدف استقرار صلح و ثبات در این کشور ملزم شده‌اند، تا زمانی که شورای امنیت به نحو دیگری مقرر نماید.

استثنای وارد بر این تحریم تسلیحاتی^۲ مقرر می‌کند کشورهایی که ملزومات و مایحتاج اسلحه و تجهیزات نظامی و کمک‌های فنی و سایر مساعدات را تنها با هدف کمک‌رسانی به مؤسسات و نهادهای واجد شرایط و برای تأمین امنیت سومالی فراهم می‌کنند، از قاعده‌ی مقرر برای تحریم تسلیحات مستثنا می‌باشند، مشروط بر این که حداقل ۵ روز قبل از اقدام در هر مورد، قضیه را به «کمیته‌ی تحریم»^۳ - که بر مبنای قطعنامه‌ی ۷۵۱ شورا در سال ۱۹۹۲ تأسیس

۱- البته نباید از نظر دور داشت که دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه نیز به واسطه‌ی تأمین مالی گروه‌های تروریستی به نوبه خود نقش زیادی در افزایش تخلف از تحریم تسلیحاتی سومالی ایفا می‌کند. این مهم، در سخنرانی ریاست کمیته‌ی تحریم تسلیحات در شورای امنیت مورخ ۹ اکتبر ۲۰۰۸ مورد تأکید قرار گرفته است. ر.ک. به: مقدمه‌ی قطعنامه‌ی ۱۸۴۴ شورای امنیت مصوب ۲۰ نوامبر ۲۰۰۸.

۲- پاراگراف ۲ و ۳ قطعنامه‌ی ۱۳۵۶ (۲۰۰۱) - پاراگراف ۵ قطعنامه‌ی ۱۷۲۵ (۲۰۰۶) - پاراگراف ۶ قطعنامه‌ی ۱۷۴۴ (۲۰۰۷) - پاراگراف ۱۱ و ۱۲ قطعنامه‌ی ۱۷۷۲ (۲۰۰۷).

گردید- اطلاع دهند و کمیته‌ی مذکور طی این مدت با آن مخالفت ننماید. نکته‌ی شایان توجه آن که بر اساس این مقرر، تلاش‌هایی که در جهت مبارزه با بحران دزدی دریایی و به صورت استفاده از نیروی نظامی و تسلیحات انجام می‌گیرند، نیازمند تأیید صریح کمیته‌ی تحریم بوده و این شرط مشکلاتی را برای کشورهای درگیر در مقابله با دزدان دریایی ایجاد نموده است (International Expert, 2008: 24). در این راستا، شورای امنیت در دسامبر سال ۲۰۰۸ طی بیانیه‌ای بر اجرای همه‌جانبه‌ی تحریم اسلحه در سومالی تأکید نمود و سازوکار نظارت بر تحریم را مورد اصلاحات قرار داد (UNSC, 2008). از سوی دیگر، شورا در یکی از جدیدترین قطعنامه‌های خود در رابطه با وضعیت سومالی- قطعنامه‌ی ۲۰۰۲ مصوب جولای ۲۰۱۱- ضمن این که کلیه‌ی اقدامات خشونت آمیز علیه انسان‌ها اعم از زنان، کودکان و نقض فاحش حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه‌ی داخلی سومالی را شدیداً محکوم می‌نماید، ضرورت اجرای کامل و مؤثر تحریم تسلیحاتی این کشور را که در قطعنامه‌ی ۱۸۴۴ خود در سال ۲۰۰۸ مقرر نموده بود، مجدداً مورد تصریح قرار داده است.^۱

بی‌قانونی، فقدان دولت مقتدر مرکزی، وضعیت سیاسی و حاکمیتی در سومالی و به علاوه فقدان نیروهای گارد ساحلی و ناتوانی در کنترل خط ساحلی به‌ویژه در شهر ساحلی ایل در ایالت نیمه خودمختار پانت‌لند، جنگ‌ها و آشوب‌های داخلی و به طور کلی بحران سیاسی در سرزمین سومالی زمینه‌های بروز و افزایش تروریسم دریایی را فراهم نموده است. شرایط اقلیمی و طبیعی سومالی به‌ویژه گستره‌ی خطوط ساحلی سومالی در امتداد غرب اقیانوس هند، بهشت امنی را برای افزایش تروریسم دریایی فراهم نموده است، به طوری که امتداد ۴۰۰۰ کیلومتری از اریتره تا سومالی، گشت‌زنی و نظارت بر منطقه توسط نیروهای نظامی را دشوار می‌نماید. به علاوه خشکسالی مداوم و سیلاب‌های عظیم به‌ویژه طوفان تسونامی به طور فزاینده‌ای منجر به کاهش منابع دریایی و دام‌پروری در سومالی شده و زمینه‌های گرایش عمده‌ی جوانان به سمت فعالیت‌های مجرمانه‌ی دزدی دریایی را فراهم نموده

۱- ر.ک. به بند (b) اجرایی قطعنامه‌ی ۲۰۰۲ شورای امنیت مورخ ۲۹ جولای ۲۰۱۱.

است. به علاوه بحران اقتصادی، بیکاری عده‌ی زیادی از جوانان به علت کاهش وسیع منابع دریایی و دامی، فقر و درآمد کم، قبیله‌گرایی و درگیری مداوم میان قبایل، از جمله‌ی عواملی است که بحران دزدی دریایی در سواحل سومالی را تشدید می‌کند. از طرف دیگر، افزایش فعالیت‌های مجرمانه‌ی دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در سواحل سومالی و خلیج عدن، به نوبه‌ی خود بحران داخلی سومالی و سایر کشورهای منطقه را تشدید می‌کند؛ وضعیت نابسامانی که سال‌هاست صلح و امنیت جامعه‌ی بین‌المللی را با چالش‌های عدیده‌ای مواجه نموده است.

این حقیقت، بارها مورد تأکید قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد قرار گرفته؛ به طوری که ابتدا در بند مقدماتی قطعنامه‌ی ۱۸۱۶ مصوب دوم ماه ژوئن ۲۰۰۸ و پس از این در همه‌ی قطعنامه‌های شورای امنیت در خصوص دزدی دریایی در سواحل سومالی مطرح شده است. شورا در یکی از جدیدترین قطعنامه‌های خود در سال ۲۰۱۱ در رابطه با وضعیت سومالی به شماره‌ی ۲۰۰۲، وضعیت داخلی سومالی و تلاش کشورهای همسایه (به‌ویژه کشور اریتره) برای تسلط خارجی بر آن را همچنان تهدیدی برای صلح و امنیت بین‌المللی قلمداد نموده است. فراتر از آن، به صراحت هرچه تمام‌تر در قطعنامه‌ی ۲۰۲۰ خود - مصوب ۲۲ نوامبر ۲۰۱۱ - وضعیت داخلی سومالی را عامل اساسی وقوع حوادث دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه (به طور کلی تروریسم دریایی) در سواحل این کشور قلمداد می‌نماید (daccess-dds-ny.un.org).

بدون شک، افزایش دزدی دریایی می‌تواند موجب لطمات جبران‌ناپذیر به ثبات و امنیت منطقه‌ی آفریقای شرقی و در نهایت تقویت تروریسم بین‌المللی گردد. به‌علاوه، دزدی دریایی منجر به تشدید وضعیت ناتوانی دولت سومالی است که می‌تواند به علت فقدان تعقیب کیفری مجرمین و دسترسی گسترده به شبکه‌های اقتصادی مجرمانه به مأمین مناسبی برای پرورش تروریسم بین‌المللی تبدیل شود. اما علی‌رغم این حقایق، در خصوص ارتباط مستقیم تروریسم بین‌المللی و دزدی دریایی با نظرات اختلافی در دکتترین مواجهیم؛ در حالی که برخی از تحلیل‌گران از قبیل گال لوفت و آنت کورین و میلنا استریو در ارتباط با خطرات «تروریسم آمیخته به دزدی دریایی» و تشدید حملات دزدی با هدف آشفته‌سازی جو تجارت جهانی هشدار

داده‌اند (www.foreignaffairs.com)، چارلز دراگونت متخصص برجسته در زمینه‌ی دزدی دریایی معتقد است تأکید بر ارتباط روزافزون میان دو پدیده‌ی مذکور کمتر بر پایه‌ی فرضیات واقع‌بینانه و علمی مبتنی است (www.foreignaffairs.com).

نکته‌ی حائز اهمیت آن که در قضیه‌ی مبتلا به در سومالی در نظر گرفتن دزدان دریایی به مثابه منبع مالی تروریسم بین‌المللی و یا مفهوم متساوی با تروریست‌ها در مصادیق چندی صحیح به نظر نمی‌رسد؛ تغییر ناگهانی در نیمه‌ی دوم سال ۲۰۰۶ پس از پذیرش مسئولیت مقابله با دزدان دریایی توسط نیروهای محاکم اسلامی^۱ شاهد مثالی برای اثبات این مدعاست، اگرچه به واسطه‌ی حمله‌ی اتیوپی به سومالی با پشتیبانی آمریکا، این نقش نیروهای اسلام‌گرا تداوم نیافت و تنها ظرف مدتی کوتاه زمزمه‌هایی در خصوص ارتباط الشباب و حزب اسلامی با دزدان شنیده شد. از طرفی به نظر می‌رسد علت عمده‌ی عملیات دزدان دریایی در خلیج عدن دستیابی به اهداف مادی و کسب سود بوده و از این جهت، تفاوت عمده‌ای با تروریسم دریایی دارد. در واقع تروریست‌های دریایی دارای اهداف سیاسی هستند که علاوه بر سازماندهی گروهی از مراکز و هسته‌های تروریستی دستور می‌گیرند (سوری، ۲۰۰۹).

اگرچه به نظر می‌رسد در رابطه با احتمال تغذیه‌ی مالی گروه‌های تروریستی از قبیل القاعده و الشباب توسط دزدان دریایی مدرک قاطعی در دست نیست، اما در صورتی که این فرضیه به واسطه‌ی دلایل و امارات متقن به اثبات برسد، اعمال اسناد و کنوانسیون‌های ضد تروریستی، خالی از وجاهت قانونی نخواهد بود. در این صورت تعداد زیادی از کنوانسیون‌های ضد تروریستی می‌تواند به منزله‌ی اساس تعقیب کیفری دزدان دریایی تلقی شود، از جمله این سازوکارها عبارتند از: کنوانسیون مقابله با توقیف غیرقانونی هواپیماها (۱۹۷۰)، کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت ناوگان هوایی (کنوانسیون مونترال ۱۹۷۱)، کنوانسیون پیشگیری و مجازات جرایم علیه اشخاص محافظت شده بین‌المللی، شامل نمایندگان دیپلماتیک (۱۹۷۳)، کنوانسیون بین‌المللی مبارزه با گروه‌گانگیری (۱۹۷۹)، کنوانسیون

1- Regime of the Islamic Courts

مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت ناوگان دریانوردی (۱۹۸۸)، پروتکل مبارزه با اعمال غیرقانونی خشونت در فرودگاه‌های سازمان هواپیمایی کشوری (۱۹۸۸)، مقررات تکمیلی منضم به کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت ناوگان هوایی، پروتکل مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت سکوهاى ثابت در فلات قاره (۱۹۸۸) و کنوانسیون بین‌المللی سرکوب اعمال بمب‌گذاری تروریستی (۱۹۹۷).

در پی وقوع حادثه‌ی تروریستی گروگانگیری کشتی آشیل لارو و افزایش نگرانی‌ها در دهه‌ی ۱۹۸۰ میلادی در خصوص اعمال غیرقانونی علیه امنیت کشتی‌ها و مسافران به واسطه‌ی وقوع انفجار عمدی و آدم‌ربایی در دریا و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها، سازمان دریانوردی بین‌المللی (آی‌مو) در نوامبر ۱۹۸۵ و در چهاردهمین مجمع عمومی خود، مفاد قطعنامه‌ای را در خصوص «لزوم اتخاذ اقداماتی در جهت ممانعت از اعمال غیرقانونی علیه سلامت کشتی‌ها و امنیت مسافران و خدمه‌ی آنها»^۱ مورد پذیرش قرار داد و نگرانی عمیق خود را از خطرهای ناشی از افزایش روز افزون حوادثی هم‌چون دزدی دریایی، راهزنی مسلحانه و دیگر اعمال غیرقانونی علیه کشتی‌ها و بر روی عرشه‌ی کشتی نسبت به مسافران و خدمه‌ی آنها اعلام نمود.^۲ سازمان دریانوردی بین‌المللی مسائل مطروحه را در «کمیته‌ی ایمنی دریایی»^۳ خود مطرح و از طریق اعزام تعدادی گروه‌های مأموریت به مناطق در معرض خطر و برپایی سمینارهایی در خصوص دزدی دریایی و مسائل امنیت کشتی‌ها، کمک شایان توجهی به مسیر انعقاد معاهداتی در جهت پیشگیری از اقدامات تروریستی و خشونت‌بار در دریاها نمود. اقدامات آی‌مو متعاقب درخواست مجمع عمومی سازمان ملل متحد برای طرح مطالعاتی در خصوص معضل تروریسم دریایی و پیشنهاد دولت‌های اتریش، مصر و ایتالیا در ماه نوامبر ۱۹۸۶ در خصوص تدوین کنوانسیون برای اطمینان از اتخاذ اقدامات مناسب علیه اشخاصی که علیه کشتی‌ها و خدمه و مسافرن آنها مرتکب اعمال غیرقانونی می‌گردند، در نهایت در ماه

1- Resolution A, 584 (14), Adopted on 20 November 1985, measure to prevent unlawful acts which threaten the safety of ships and security of passenger and crew.

2- Introduction of SUA convention

3- Maritime Safety Committee (MSC)

مارس ۱۹۸۸ کنفرانسی در رُم تشکیل شد که مفاد کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی را مورد پذیرش قرارداد. طبق ماده‌ی ۳ کنوانسیون ۱۹۸۸، مصادیق اقدامات تروریستی عبارت است از توقیف یا اعمال کنترل بر کشتی‌ها با اعمال زور، یا تهدید به اعمال آن یا هر شکل دیگری از ارباب، خشونت علیه اشخاص حاضر بر عرشه‌ی کشتی‌ها و توسل به ابزاری که موجب ورود خسارت یا تخریب کشتی می‌شوند. علی‌رغم این که غایت اصلی کنوانسیون مقابله با اعمال تروریستی در دریا بوده و به طور صریح جرم دزدی دریایی را تحت پوشش قرار نمی‌دهد، اما می‌توان آن را بر بیشتر حوادث دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه علیه کشتی‌ها قابل اعمال دانست (www.itopf.com).

در حقیقت با اعمال کنوانسیون رُم ارتباط میان دزدی دریایی و تروریسم دریایی تقویت می‌شود؛ زیرا این کنوانسیون، دزدی دریایی را به منزله‌ی یک نوع تروریسم دریایی تلقی نموده و مبنای صلاحیتی برای دستگیری و محاکمه‌ی دزدان دریایی را همپایه‌ی مقرراتی قرار می‌دهد که در سایر کنوانسیون‌های ضد تروریستی برای دستگیری و محاکمه‌ی تروریست‌ها مقرر است. به نظر می‌رسد که صرف احتمال همبستگی میان فعالیت‌های دزدان دریایی در سواحل سومالی و گروه‌های تروریستی از قبیل القاعده که به زعم بسیاری از محققین مطرح می‌شود، ضرورت اعمال قدر متقن معاهده‌ای، یعنی کنوانسیون ممانعت از اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی را محقق می‌نماید. بر همین اساس، غالب دولت‌های درگیر به‌عنوان دولت‌های پرچم کشتی‌هایی که قربانیان دزدی دریایی هستند یا کشتی‌هایی که در آب‌های سومالی گشت می‌زنند یا به‌عنوان دولت‌های همسایه‌ی دولت ساحلی نظیر جیبوتی، کنیا و یمن، ملزم به تعهدات صریحی هستند که در ارتباط با دزدان دریایی در کنوانسیون رُم برای مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی آمده است.^۱ کنوانسیون مذکور مقرر می‌دارد که دولت‌های

۱- بند ۱ و ۲ ماده‌ی ۴ کنوانسیون مقابله با اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی مصوب ۱۹۸۸.

عضو باید برخی جرایم کیفری که غالب آنها به طور کلی یا جزئی منطبق با اعمال ارتكابی از سوی دزدان دریایی و سارقان مسلح هستند، را جرم‌انگاری نمایند.^۱

شایان توجه است که حملات تروریستی و به‌ویژه حملات ۱۱ سپتامبر به برج‌های تجارت جهانی در آمریکا در سال ۲۰۰۱، موجب توسعه ارتباط میان دزدی دریایی و تروریسم گردید. حادثه‌ای که در صدر توجه جامعه بین‌المللی قرار گرفت و به‌نظر می‌رسد مبنایی برای تدوین پروتکل منضم به کنوانسیون سرکوبی اعمال غیرقانونی علیه امنیت دریانوردی در اکتبر ۲۰۰۵ گردید.^۲

بند سوم- دولت انتقالی سومالی و انطباق آن با شاخصه‌های دولت‌های ناتوان

یکی از مهم‌ترین نمونه‌های ناتوانی دولت، فروپاشی ساختارهای دولتی در سومالی پس از اتمام حکومت «زیادباره» در دهه‌ی ۱۹۹۰ می‌باشد. سومالی اگر چه کشوری است که با کشمکش داخلی دست و پنجه نرم می‌کند و آماج حملات گسترده‌ی دزدان دریایی قرار گرفته است، با وجود این، کشوری با شناسایی رسمی و قانونی^۳ است که تحت حاکمیت دولت انتقالی فدرال عضویت خود در سازمان ملل متحد را حفظ نموده است. این خصایص تا حدی سومالی را به یک دولت حاکم^۴ و شناخته‌شده‌ی بین‌المللی تبدیل نموده است؛ از

۱- این سند به‌ویژه حضور لزوماً دو کشتی را لازم نمی‌داند و بین مناطق دریایی هم قائل به تفکیک نمی‌شود. برای مطالعه‌ی تفصیلی، ر.ک. به:

Tullio Treves, Piracy, Law of the Sea, and Use of Force: Developments off the Coast of Somalia, The European Journal of International Law, Vol. 20, no. 2, 2009, pp.401-402. Available at: <http://www.uio.no/studier/emner/jus/humanrights/.../h09/.../Treves_Piracy.pdf>

۲- این کنوانسیون به علاوه حائز پروتکل سرکوبی اعمال غیرقانونی علیه امنیت سکوهاى ثابت مستقر (Fixed Platforms) در فلات قاره مصوب ۱۹۸۸ نیز می‌باشد. این پروتکل، یک چارچوب حقوقی برای مقابله با توسعه‌ی تسلیحات با قدرت تخریب بالا و سازوکار تحویل آن به عرشه‌ی کشتی‌ها و سکوهاى ثابت، نظیر سکوهاى نفتی را فراهم می‌نمود. ر.ک. به:

Robert Ongom Cwinya-ai, op.cit, pp.14, 15 and see: Douglas Guilfoyle, Treaty Jurisdiction over Pirates: A Compilation of Legal Texts with Introductory Notes, University College London, 2009, Available at: <<http://ssrn.com/abstract=1537272>>

3- De Jure

4- Sovereign State

این رو، در مجموع وظایف و مسئولیت‌هایی که بر اساس حقوق بین‌الملل به سایر اعضای ملل متحد تعلق می‌گیرد، در خصوص سومالی و حکومت آن نیز قابل اعمال است (Ruwantissa, 2009: 64). اما علی‌رغم تمام این مباحث و بر اساس شاخصه‌های حقوق بین‌الملل جدید، دولت سومالی یک دولت ناتوان محسوب می‌شود و مثال بارز کشوری است که از فروپاشی دولتی رنج می‌برد. قسمت شمالی سومالی، سومالی‌لند اعلام استقلال نموده است و دارای حکومت «دوفاکتو» است؛ اگرچه تاکنون از جانب جامعه‌ی بین‌المللی مورد شناسایی قرار نگرفته است. از سوی دیگر، براساس جدولی که صندوق کمک به صلح^۱ در سال ۲۰۰۶ با استفاده از گزارشاتی از منابع جهانی و منطقه‌ای ترسیم کرده است، ۲۸ دولت در فهرست دولت‌های ناتوان قرار دارند که دولت سومالی در مرتبه‌ی هفتم از این طبقه‌بندی از حیث میزان ناتوانی قرار دارد (fundforpeace.web.cedant.com). در آخرین اخباری که از شاخ آفریقا به گوش می‌رسد، قحطی و بروز فاجعه‌ی انسانی در ابعاد وسیعی، سومالی و مردم این کشور را گریبان‌گیر نموده است، به نحوی که وجدان جامعه‌ی بشری برای دستگیری از قحطی‌زدگان سومالی به‌ویژه کودکان و زنان به خروش آمده و شاهد همبستگی بین‌المللی در مبارزه با بحران هستیم.

محققان در تحقیقات نوین خود در رابطه با ناتوانی دولت،^۲ همگی بر این متفق هستند که ناتوانی دولت موجب طیف وسیعی از مشکلات امنیتی، اقتصادی، حقوقی و بشردوستانه می‌گردد. اهم این مشکلات عبارتند از: افزایش سوء‌تغذیه و کمبود غذا، افزایش پناهندگی، جنگ‌های داخلی بر سر قدرت، فقدان سرمایه‌ی اجتماعی، کاهش رشد اقتصادی (homepage.mac.com). به‌علاوه، فروپاشی ساختار دولت و یا ناتوانی دولت در برقراری نظم داخلی و نظم حقوقی بین‌المللی، اثرات نامطلوبی را بر جای می‌نهد؛ به‌علاوه، موجب گسترش

1- The fund for peace

2- Recent studies were conducted by Patrick (2006), Krasner and Pascual (2003), Clemens and Moss (2005), François and Sud (2006), Malek (2006) and others.

بی قانونی و ارتکاب جرایم بین‌المللی، از جمله تروریسم بین‌المللی^۱ می‌گردد. در حقیقت کشور ناتوان به منزله‌ی یک عضو بیمار جامعه‌ی بین‌المللی است که نیازمند بازسازی نهادهای سیاسی و حقوقی و ترمیم ساختارهای آن است.

مسئولیت دولت سومالی در قبال اعمال مجرمانه‌ی ارتكابی در قلمروش به مثابه مسئولیت دولت ناتوان است، بنابراین، به حمایت‌های گسترده‌ی جهانی در بازسازی ساختار قدرت و مقابله با تروریسم نیازمند است. به عبارت بهتر، دولت سومالی به مثابه یک قدرت دارای حاکمیت^۲ در عرصه‌ی بین‌المللی در صورت عدم اجرای تعهداتش در سرکوبی اعمال غیرقانونی دزدان دریایی در قلمروش و ناتوانی واجد مسئولیت بین‌المللی خواهد بود، اما در عین حال، از آنجایی که یک دولت ناتوان محسوب می‌شود، نیازمند مساعدت‌های جامعه‌ی بین‌المللی و حمایت‌هایی است که شورای امنیت در قالب فصل هفتم منشور و مسئولیت خود در حفظ صلح و امنیت بین‌المللی ارائه می‌نماید. سرانجام این که دولت سومالی متعهد است حداقل اقداماتی را در جهت تداوم تعقیب و مجازات عاملان تروریسم آب‌ها و نیز اقدامات تروریستی داخل قلمروی سرزمینی‌اش اتخاذ نماید.

بند چهارم- نقش شورای امنیت سازمان ملل در مبارزه با افزایش بحران تروریستی در سومالی

در ادامه برآنیم تا نقش شورای امنیت در اجرای مسئولیت بین‌المللی در دولت‌های ناتوان، به‌ویژه دولت ناتوان سومالی را به روشنی ترسیم نماییم. در این راستا به نقش شورا در زمینه‌ی بحران بشردوستانه در سومالی حاصل از منازعات داخلی آن استناد خواهیم کرد؛ عاملی که به زعم قطعنامه‌های شورا، تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی و زمینه‌ساز تشدید فعالیت‌های

۱- طبق گزارش کمیسیون ایالات متحد آمریکا، متشکل از نیروهای ویژه‌ی ناتوانی دولت‌ها (State Failure Task Force) که یکی از گسترده‌ترین مراکز مطالعه پیرامون وضعیت ناتوانی دولت‌هاست، از جمله ویژگی‌های یک دولت ناتوان، تعارضات داخلی شدید میان فرقه‌های مختلف است که در نهایت موجب وخامت اوضاع و زمینه‌سازی برای ترغیب فعالیت‌های تروریستی در فقدان حضور نیروهای دولتی است. برای مطالعه‌ی تفصیلی، ر.ک. به:

State Failure Task Force, State Failure Task Force Report: Phase III Findings, McLean, VA:

Science Applications International Corporation, 2000. Available at:

<<http://globalpolicy.gmu.edu/pitf/SFTF%20Phase%20III%20Report%20Final.pdf>>

2- Sovereign State

مجرمانه، به‌ویژه دزدی دریایی در سواحل این کشور بوده است. به‌علاوه، امروزه با توجه به نقض‌های گسترده‌ی حقوق و آزادی‌های بنیادین بشر و فقدان نهادهای مؤثر دولتی در دولت‌های ناتوان، به نظر می‌رسد مقتضای منابع و مقررات بین‌المللی با دخالت جامعه‌ی جهانی برای بازسازی یا نوسازی ارکان قدرت عمومی در کشورهایی که دارای دولت ناتوان هستند، سازگار باشد.^۱

در زمینه‌ی دولت‌های ناتوان، شورای امنیت یا هرگونه ترتیبات جهانی یا منطقه‌ای دیگری که با توافق شورای امنیت عمل می‌کنند، باید بتوانند حمایت‌های کمکی و تکمیلی خود را انجام دهند. در این راستا، از اوایل دهه‌ی ۱۹۹۰، شورای امنیت سازمان ملل متحد در قطعنامه‌های چندی به صراحت، نقض گسترده‌ی حقوق بشر و بحران‌های بشردوستانه در قلمرو دولت‌های ناتوان را تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی به حساب آورده و نیز به اقدامات چندی در راستای مسئولیت حمایت^۲ از دولت‌های ناتوان متوسل گردیده است.^۳

۱- مداخلات جامعه‌ی جهانی در دولت‌های ناتوان که بیشتر با استفاده از پوشش سازمان ملل و به خصوص شورای امنیت انجام می‌شود، در دو حوزه‌ی زیر نمودی چشمگیر داشته است: ۱- گسترش قلمرو عملیات بشردوستانه ۲- مداخله‌ی سیاسی در بازسازی ساختار قدرت دولت‌های ناتوان. از این رو، مهم‌ترین نقش شورا در زمینه‌ی اجرای مسئولیت بین‌المللی در کشورهای ناتوان به صورت مداخله‌ی بشردوستانه جلوه می‌نماید؛ برای مطالعه‌ی تفصیلی، ر.ک. به:

J.L. Holzgrefe and Robert O. Keohane (eds), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, Cambridge, 2003, Available at:

<<http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract;jsessionid=5D04A17E724AEE73A41932C7AF798AC3.tomcat1?fromPage=online&aid=234281>> (analyzing humanitarian intervention in the context of state failure); Henry H. Perritt, Jr., *Structures and Standards for Political Trusteeship*, *UCLA J Intl L & Foreign Affairs*, Vol.8, p.385, 2003, (proposing a political framework based on trusteeship as a model for international intervention in failed states).

Available at:

<<http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/jilfa8&div=21&id=&page>>

2- Responsibility to protect (RtoP)

۳- شورا در قطعنامه‌ی ۶۸۸ که در پنجم آوریل ۱۹۹۱ در مورد کردهای عراق صادر کرد، یادآور شده بود که نقض فاحش حقوق بشر از طرف دولت علیه شهروندان، خود تهدیدی علیه صلح محسوب می‌شود. در قطعنامه‌ی مربوط به هایتی، شورا از این هم فراتر رفت و با جملات احتیاط‌آمیز نظر داد که دولت ناسازگار با اصول دموکراسی، نشان‌گر وضعیت تهدید صلح می‌باشد و می‌توان در چنین شرایطی به موجب ماده‌ی ۳۹ اقدام کرد. ر.ک. به قطعنامه‌ی ۸۴۱ شورای امنیت مصوب ۱۶ ماه ژوئن ۱۹۹۳.

بر این اساس، در رابطه با وضعیت داخلی سومالی، شورای امنیت در قطعنامه‌ی ۷۳۳، وضعیت سومالی را به‌عنوان تهدیدی نسبت به صلح و امنیت بین‌المللی تلقی نمود و در عین حال خواستار آتش‌بس و تحریم تسلیحاتی طرف‌های درگیر گردید.^۱ اما این تلاش به واسطه‌ی آغاز مجدد درگیری‌ها و تشنجات داخلی ناموفق بود و حضور نیروهای پاسدار صلح سازمان ملل که البته فاقد حق توسل به زور نیز بودند، به دلیل فقدان یک سیستم بین‌المللی اجرایی راه به جایی نبرد (www.al-shia.com). سپس شورا در قطعنامه‌ی ۷۹۴، توسل به کلیه‌ی وسایل لازم به‌منظور ایجاد مناطق امن برای عملیات امداد بشردوستانه در سومالی را تجویز نمود و به صراحت تمام اظهار داشت: «شدت تراژدی انسانی ناشی از مخاصمات» در سومالی به تنهایی تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی است که زمینه‌ی اقدامات لازم را بر مبنای ماده‌ی ۳۹ منشور فراهم می‌آورد.^۲

اما نوآوری شورای امنیت در زمینه‌ی توسعه‌ی اختیارات نیروهای پاسدار صلح در سومالی با صدور قطعنامه‌ی ۸۱۴ مطرح گردید؛ بدین نحو که با تصویب این قطعنامه، وظیفه‌ی ایجاد صلح و نه حفظ صلح به نیروهای پاسدار صلح واگذار می‌شود.^۳ در واقع شورای امنیت در مورد سومالی نیز به مثابه قطعنامه‌های صادره در خصوص وضعیت بوسنی هرزگوین، رواندا و هایتی به جای آن‌که برای حفظ و اعاده‌ی صلح از تحریم‌ها (طبق مفاد منشور) کمک بگیرد، از اقدامات صلح‌سازی^۴ استفاده کرد.^۱ دلیل این تغییر روش آن بود که شورا نه با دولت‌های

UN Security Council Resolution 841 of 16 June 1993. Available at:

<[http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement)

[ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/354/58/IMG/N9335458.pdf?OpenElement)>

۱- قطعنامه‌ی ۷۳۳ شورای امنیت در تاریخ ۲۳ ژانویه ۱۹۹۲.

۲- برای انجام وظایف مقرر در قطعنامه‌ی ۷۹۴، یک نیروی ضربتی موسوم به «یونیتاف» به فرماندهی آمریکا و با مجوز شورا تشکیل گردید. ر.ک. به قطعنامه‌ی ۷۹۴ شورای امنیت مصوب دسامبر ۱۹۹۲ میلادی. قابل دسترسی در سایت ذیل: <<http://daccess-ods.un.org/TMP/3754502.html>>

۳- با تصویب قطعنامه ۸۱۴ شورای امنیت، مأموریت نیروهای ائتلافی در چارچوب عملیات «اعاده امید» (یونیتاف) به نیروهای «عملیات دوم ملل متحد در سومالی» تحت عنوان «یونوسوم-۲» منتقل شد. این نیرو در مارس ۱۹۹۳ و در چارچوب فصل هفتم منشور و تحت فرماندهی و کنترل مستقیم دبیرکل تشکیل شد و مأموریت آن، انجام اقدامات مناسب برای ایجاد یک محیط امن برای ارائه‌ی کمک‌های انسانی در سومالی بود.

4- Peace-making

متجاوز، بلکه با دولت‌های ناتوان و ظاهراً متمایل به انجام تعهدات و مسئولیت‌های بین‌المللی مواجه بود. این بدان معناست که شورای امنیت در مورد دولت‌های ناتوان به محض آن که نقض گسترده‌ی حقوق بشر و فجایع داخلی را بر اساس ماده‌ی ۳۹ منشور به منزله‌ی تهدیدی علیه صلح و امنیت بین‌المللی و منطقه احراز کند، هر نوع اقدامی را که لازم بداند ولو اقدامات قهرآمیز، ترتیب خواهد داد.^۲ از سوی دیگر، شورای امنیت در جدیدترین رویه‌ی خود در رابطه با دولت ناتوان سومالی، این اختیار را در معنای موسعی اعمال نمود؛ در این راستا، شورا خود را نه تنها برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی در معنای مضیق و برای برقراری نظم، بلکه برای تضمین امنیت تأسیسات زیربنایی حمل و نقل از قبیل فرودگاه‌ها برای اعمال عملیات بشردوستانه توسط نیروهای پاسدار صلح یا سازمان‌های غیردولتی و یا حفاظت از مکان‌های امن ایجاد شده برای استقرار شهروندان غیرنظامی نیز صالح دانست.^۳ به همین منوال، شورای امنیت در راستای توسعه‌ی صلاحیت‌های قانونی در مبارزه با شیوع گسترده‌ی دزدی دریایی در سواحل سومالی و خلیج عدن در دولت ناتوان سومالی و در قالب فصل هفتم منشور به صدور

۱- در مورد بوسنی هرزگوین، رواندا و هاییتی، شورا در چارچوب فصل هفتم منشور، به عده‌ای از دولت‌ها و در مورد سومالی به نیروهای پاسدار صلح صلاحیت داد در صورت لزوم با استفاده از قدرت نظامی، موضوع را حل و فصل کند. در واقع شورا در قضیه‌ی سومالی، نیروهای پاسدار صلح را از نقش سستی خود خارج نمود و برای نخستین بار در چارچوب فصل هفتم منشور، به نیروهای پاسدار صلح اجازه‌ی استفاده از زور داده شد و حتی به آنها اجازه‌ی خلع سلاح نیروهای درگیر در سومالی اعطا گردید. ر.ک. به: دکتر محمدرضا بیگدلی، توسعه و تحول حقوق بشردوستانه در بستر رویه‌ی بین‌المللی معاصر، ارائه شده در همایش اسلام و حقوق بشردوستانه‌ی بین‌المللی، مورخ ۸ و ۹ آذرماه ۱۳۸۵. قابل دسترسی در سایت زیر:

<<http://www.islamihl.com/Show.php?Page=ViewArticle&ArticleID=810>>

۲- به علاوه شورا در چنین شرایطی خود را موظف نمی‌داند رضایت دولت مورد نظر را تحصیل کند. چون وقتی نهادهای دولتی موثری وجود نداشته باشد، تحصیل رضایت دشوار خواهد بود و به واقع چنین رضایتی را می‌توان از منافع عالی‌ی مردم استنباط کرد. ر.ک. به:

Daniel Thurer, op.cit. Daniel Thurer, The Failed State and international law, International Review of the Red Cross, No.836, 1999, pp.731-761. Available at:<<http://www.icrc.org/eng/resources/index.jsp>>

۳- در این رویه که در مورد کامبوج نیز اعمال شده است، شورا علاوه بر اقدامات صلح‌سازی، به اتخاذ تدابیری برای پیشبرد و تحکیم زیرساخت‌های اقتصادی و اجتماعی برای اصلاح ساختارهای قانونی نیز همت گماشته است. برای مطالعه‌ی تفصیلی، ر.ک. به:

Boutros Ghali, Building Peace and Development 1994, Annual Report of the Secretary General on the Work of the Organization, New York, 1994, p. 235.

قطعه‌نامه‌های متعددی مبادرت نمود که طلیعه‌ی مبارکی در مسیر مقابله با اقدامات نامشروع دزدان دریایی سومالی محسوب می‌شوند.^۱

نتیجه‌گیری

سومالی، الگوی تمام عیار یک دولت ناتوان محسوب می‌شود که از یک اقتصاد فروپاشیده، نظم اجتماعی نابسامان، وضعیت معیشتی متزلزل و بحران‌های حقوق بشری و بشردوستانه رنج می‌برد. این کشور از سوی دیگر با اشکال پیچیده‌ی قبیله‌گرایی، مذهب‌گرایی افراطی، فساد اداری و تجارت غیرقانونی اسلحه، انسان و مهاجرین مواجه است، به گونه‌ای که نظام حقوقی و قضایی موجود برای مقابله با فساد اجتماعی راه به جایی نمی‌برد. در نتیجه، سومالی با نرخ بیکاری بسیار بالا و نرخ امید به زندگی بسیار پایین، فقدان بنگاه‌های اقتصادی داخلی و عدم برخورداری از تجارت بین‌المللی پُر رونق و سرمایه‌گذاری خارجی به مأمنی برای گرایش اجتماعی عمده به اعمال غیرقانونی تروریستی و دزدی دریایی در سواحل آبی تبدیل گردیده است. از طرفی نقض‌های گسترده‌ی حقوق بشری، توقیف و بازداشت‌های خودسرانه، قاچاق انسان‌ها و مهاجرین، به‌ویژه زنان و کودکان با هدف تجاوز به عنف، برده‌گیری اجباری، شرایط مهلک انسانی، امنیتی و سیاسی، عدم رعایت قواعد حقوق بشردوستانه در مخاصمات داخلی و تجاوزات خارجی، آوارگی بیش از یک میلیون سومالیایی، شرایط بهداشتی اسفبار و غیر استاندارد، شیوع گسترده‌ی وبا، سل، عفونت‌های تنفسی و مالاریا، کمبود دسترسی به آب سالم، کمبود تسهیلات درمانی و تجهیزات پزشکی و نرخ‌های بالای سوء‌تغذیه و مرگ و میر کودکان از جمله‌ی چالش‌های حقوق بشری در کشور سومالی محسوب می‌شوند. همگی این بحران‌ها دست در دست هم چالشی جدی را برای صلح و امنیت منطقه‌ی شاخ آفریقا و به تبع آن جامعه‌ی بین‌المللی به ارمغان آورده است.

۱- در همین راستاست که شورا در جدیدترین قطعه‌نامه‌های خود به شماره‌ی ۱۹۷۶، ۲۰۱۰ و ۲۰۱۵ و ۲۰۲۰ مصوب سال ۲۰۱۱ میلادی در خصوص بحران سومالی و ادامه‌ی وضعیت تهدید نسبت به صلح و امنیت بین‌المللی هشدار داده و بی‌ثباتی داخلی سومالی را عامل مؤثری در افزایش تروریسم دریایی در سواحل این کشور معرفی نموده است.

شرایط اقلیمی و طبیعی سومالی به‌ویژه، گستره‌ی خطوط ساحلی سومالی در امتداد غرب اقیانوس هند، خشکسالی مداوم و سیلاب‌های عظیم به‌ویژه، طوفان تسونامی به‌طور فزاینده‌ای منجر به کاهش منابع دریایی و دامپروری در سومالی شده و زمینه‌های گرایش عمده‌ی جوانان به سمت فعالیت‌های مجرمانه‌ی دزدی دریایی را فراهم نموده است. به‌علاوه، بحران اقتصادی، بیکاری عده‌ی زیادی از جوانان به علت کاهش وسیع منابع دریایی و دامی، فقر و درآمد کم، قبیله‌گرایی و درگیری مداوم میان قبایل از جمله عواملی است که بحران تروریستی در سواحل سومالی را تشدید می‌کند. وضعیت سیاسی در سومالی و اقدامات تروریستی گروه‌های تروریستی هم‌چون «الشباب المجاهدین» روز به روز وخیم‌تر و بحرانی‌تر می‌گردد و دورنمای مبهمی را از سرانجام مخاصمات داخلی به دست می‌دهد، اما در این میان، آنچه مسلم است این‌که دولت سومالی به مثابه یک دولت ناتوان هم‌چنان نیازمند مساعدت جامعه‌ی بین‌المللی و مشارکت کشورها در مقابله با گسترش روزافزون جنایات و اقدامات تروریستی است. حمایت جامعه‌ی بین‌المللی در این راستا می‌تواند در قالب مفهوم مسئولیت حمایت از دولت ناتوان سومالی در چارچوب سازمان ملل متحد به تحقق پیوندد.

مطلب حائز توجه دیگر آن‌که، درخواست مساعدت از جامعه‌ی بین‌المللی توسط خود سومالی و اعطای مجوز ورود به آب‌های سرزمینی این کشور برای سرکوبی اعمال دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه با استفاده از تمامی ابزار لازم، از دیگر نوآوری‌های شورای امنیت در صدور قطعنامه‌های پیش‌گفته و به زعم برخی در تأیید رویه‌ی آن شورا در زمینه‌ی اقدامات مداخله‌جویانه در اموری است که «ذاتاً در صلاحیت حاکمیت‌ها بوده و لذا رویه‌ی این شورا در تضییق حاکمیت‌ها در موضوعات مختلف تحت عناوین مداخله‌ی بشردوستانه، مبارزه با تروریسم، نقض حقوق بشر و... تفسیر موسّع شورای امنیت از بند ۷ ماده‌ی ۲ منشور با روح حاکم بر منشور به‌ویژه بند ۱ ماده‌ی ۲ در تضاد می‌باشد.»^۱ و باب نوینی را برای مداخله در

۱- ر.ک.به: صلاح‌الدین چشمه خاور، بررسی آثار حقوقی قطعنامه‌های شورای امنیت بر حقوق بین‌الملل، مجموعه مقالات دزدی دریایی از منظر حقوق بین‌الملل، ناشر: انجمن ایرانی مطالعات سازمان ملل متحد، چاپ اول، دی ماه ۱۳۸۹، ص ۱۹۰. به‌علاوه به زعم نویسنده‌ی این مقاله با عنایت به فروپاشی نظام دولتی در سومالی، فقدان حکومت مرکزی در سومالی و عدم مشروعیت درخواست کمک بین‌المللی، این درخواست سومالی قابل انتقاد است. به‌علاوه

امور داخلی کشورهای ساحلی و نقض حاکمیت و تمامیت ارضی و وحدت سومالی می‌گشاید، رویه‌ای که اگرچه قبلاً تحت عنوان مداخلات بشردوستانه در منازعات کوزوو، عراق و افغانستان قابل مشاهده است، به نظر می‌رسد استلزامات بند ۷ ماده‌ی ۲ منشور را نادیده گرفته است و به‌علاوه، اقدامات شورای امنیت بر مبنای فصل هفتم منشور بایستی منوط به رعایت اقدامات مندرج در فصل ششم نیز باشد (خاور، ۱۳۸۹: ۱۸۷-۱۹۰). به نظر می‌رسد علی‌رغم این که تداوم رویه‌ی شورا در صدور چنین مقرراتی، شائبه‌ی تجویز مداخله‌ی شورای امنیت و دولت‌های مقابله‌کننده در امور داخلی دولت سومالی و تحدید حاکمیت دولت‌ها در راستای ادامه‌ی اقدامات مداخله‌جویانه‌ی شورا را تقویت می‌نماید، با تفسیری موسع و گسترده می‌تواند قلمرو مکانی صلاحیت دولت‌ها در مقابله با تقویت تروریسم داخلی سومالی را توسعه بخشد.

از سوی دیگر، تعمیم تعریف تروریسم دریایی به دزدی دریایی و تفسیر موسع از کنوانسیون‌های ضد تروریستی از جمله توسعه‌ی شمول تعریف اعمال غیرقانونی علیه امنیت کشتیرانی بین‌المللی و استناد به کنوانسیون منع اعمال غیرقانونی مخل امنیت دریانوردی و تلاش برای اجرای گسترده‌ی مفاهیم مندرج در آن در بند ۱۵ اجرایی قطعنامه‌ی اخیرالذکر شورا نیز حاکی از رویه‌ی نوین شورای امنیت مبتنی بر گسترش حیطه‌ی مبارزه‌ی همه‌جانبه با حوادث تروریستی دریایی به‌ویژه پس از وقوع حوادث ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ در ایالات متحده آمریکا است. بر این مبناست که شورای امنیت در قطعنامه‌های صادره اعلام می‌دارد که محو دزدی دریایی و راهزنی مسلحانه در سواحل سومالی، مستلزم استقرار صلح و ثبات در سومالی و تقویت نهادهای سیاسی، توسعه‌ی اقتصادی و اجتماعی، رعایت حقوق بشر و حکومت قانون در این کشور است.

در پایان بایستی خاطرنشان نمود دستیابی به امنیت و صلح پایدار در منطقه‌ی شاخ آفریقا و مقابله مؤثر با تروریسم بین‌المللی، نیازمند تعهد دائمی جامعه‌ی بین‌المللی برای استقرار

مداخله‌ی نظامی سایر کشورها و سازمان‌های منطقه‌ای در دریای سرزمینی این کشور در مبارزه با دزدی دریایی به بی‌ثباتی و مداخله‌ی بیشتر بیگانگان در امور داخلی سومالی منجر می‌گردد.

مجدد نظم در سومالی و بازسازی زیربنایی امنیت دریایی شرکای منطقه‌ای آن از قبیل دولت‌های یمن و کنیا است. به علاوه، تلاش برای یافتن راه‌های محرومیت‌زدایی و ایجاد ثبات در شمال شرق آفریقا، امحای بسترهای دزدی دریایی و مساعدت در بازگشت صلح و ثبات به کشور جنگ‌زده‌ی سومالی، مبارزه علیه ماهیگیری غیر قانونی، انباشت زباله‌های سمی و هسته‌ای در سواحل سومالی، فقر و بحران‌های حقوق بشری در این کشور، زمینه ساز آینده‌ای شکوفا در مقابله با تروریسم و خشونت‌های ارتكابی است.

افزایش مساعدت‌های جامعه‌ی بین‌المللی به دولت ناتوان سومالی در رفع مشکلات حقوقی، اقتصادی، اجتماعی و تضمین صلح و ثبات و تبدیل آن به کشوری توانا در حقوق بین‌الملل و در نتیجه کاهش و پیشگیری از وقوع بحران‌های حقوق بشری، بشردوستانه و رواج تروریسم در این کشور، امری است که می‌تواند صلح و امنیت را به قاره آفریقا بازگرداند و بدین طریق آینده‌ای مشحون از صلح، امنیت و توسعه‌ی پایدار و فارغ از سایه‌ی سیاه جهل و تروریسم را به جهانیان عرضه نماید.^۱

۱- این مهم در سخنرانی نویسنده‌ی مقاله‌ی حاضر با موضوع «حقوق دریاها و مقابله با دزدی دریایی» در پنجاهمین اجلاس سالانه‌ی سازمان حقوقی- مشورتی آسیایی آفریقایی آکو در ۲۹ جولای ۲۰۱۱ در کشور سریلانکا مورد تأکید قرار گرفت.

منابع

فارسی

- ۱- «پروتکل سرکوبی اعمال غیرقانونی علیه امنیت سکوهاى ثابت مستقر در فلات قاره» مصوب ۱۹۸۸.
- ۲- «تجهیزات دزدان دریایی»، نشریه شرکت ملی نفتکش ایران، شماره ۵۴، مارس ۲۰۰۹.
- ۳- سخنرانی نگارنده‌ی مقاله، (۲۰۱۱)، با موضوع: «حقوق دریاها و مقابله با دزدی دریایی» در پنجاهمین اجلاس سالیانه‌ی سازمان حقوقی- مشورتی آسیایی آفریقایی آکو در ۲۹ جولای ۲۰۱۱ در کشور سریلانکا.
- ۴- گزارش نمایندگی دائم سازمان بنادر و کشتی‌رانی جمهوری اسلامی ایران در سازمان دریانوردی بین‌المللی آذرماه ۱۳۸۷، لندن. آرشیو اداره‌ی کل حقوقی بین‌المللی وزارت امور خارجه.
- ۵- محمد سوری، (۲۰۰۹)، «امنیت نفتکش‌های ایران نیازمند حمایت حقوقی»، نشریه‌ی شرکت ملی نفتکش ایران، شماره‌ی ۵۴، مارس.
- ۶- محمدرضا بیگدلی، (۱۳۸۵)، «توسعه و تحول حقوق بشردوستانه در بستر رویه‌ی بین‌المللی معاصر»، ارائه شده در همایش اسلام و حقوق بشردوستانه‌ی بین‌المللی، مورخ ۸ و ۹ آذرماه.

انگلیسی

- 7- Action Plan to promote the 2011 World Maritime Day theme, "Piracy: orchestrating the response"
- 8- Ademun Odeke, Somali piracy-underlying causes and new challenges to international law and world order: A panoramic view , 2009.
- 9- Ban ki-moon, *Famine in Somalia*, 21 July 2011.
- 10- Bilyana Tsvetkova, Securitizing Piracy Off the Coast of Somalia, analyst at the Policy Research Division at the Department of Foreign Affairs and International Trade ,**Graduate Institute of International and Development Studies** ,(IHEID), 2009.

- 11- Boutros Ghali, **Building Peace and Development 1994**, Annual Report of the Secretary General on the Work of the Organization, New York, 1994.
- 12- Daniel Thurer, Daniel Thurer, *The Failed State and international law*, **International Review of the Red Cross**, No.836, 1999, pp.731-761.
- 13- Douglas Guilfoyle, *Counter-piracy law enforcement and human rights*, **International and Comparative Law Quarterly**, vol 59, January 2010, pp. 141-169.
- 14- Douglas Guilfoyle, *Treaty Jurisdiction over Pirates: A Compilation of Legal Texts with Introductory Notes*, **University College London**, 2009.
- 15- Dragonette, Charles N, *Lost at Sea*, **Foreign Affairs**, Vol.84, N.2, (March /April 2005).
- 16- Gal Luft & Anne Korin, *Terrorism Goes to Sea*, **Foreign Affairs**, Vol. 83, N.6 (Nov/Dec 2004).
- 17- Hashi Abdulkadir, *Why did the Union of Islamic Courts (UIC) fail to establish an Islamic state in Somalia?*, Paper presented at the annual meeting of the Southern Political Science Association, Hotel Intercontinental, New Orleans, Jan 09, 2008.
- 18- Henry H. Perritt, Jr., *Structures and Standards for Political Trusteeship*, **UCLA J Intl L & Foreign Affairs**, Vol.8, p.385, 2003.
- 19- Human Rights Council, Resolution 7/35. Assistance to Somalia in the field of human rights, 42nd meeting, 28 March 2008.
- 20- IMO Resolution A, 584 (14), Adopted on 20 November 1985, measure to prevent unlawful acts which threaten the safety of ships and security of passenger and crew.
- 21- International Expert Group on Piracy off the Somali Coast, *Piracy off the Somali Coast*, Workshop commissioned by the Special Representative of the Secretary-General of the UN in Somalia Ambassador Ahmedou Ould-Abdallah, Nairobi, 10-21 November, 2008.
- 22- J.L. Holzgrefe and Robert O. Keohane (eds), *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal, and Political Dilemmas*, **Cambridge**, 2003.
- 23- Jayant Abhyankar, *piracy and maritime violence: A continuing threat to maritime industry*, 06 November, **ICC international Maritime Bureau**, 2002.
- 24- Mario Silva, Mario Silva, Silva, Mario, *Somalia: State Failure, Piracy, and the Challenge to International Law*, **National University of Ireland**, 50th anniversary commemorative Essay, Vol.50, N.3, 553-578, 2010.
- 25- Milena Sterio, *Fighting Piracy in Somalia (and Elsewhere): Why More Is Needed*, **Cleveland-Marshall College of Law**, 2009.

- 26- *Organized crime Takes to the High Seas, ICC Piracy Report Finds*, February 4, 2002. http://www.iccwbo.org/home/news_archives/2002/piracy_report.asp
- 27- Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Air and Sea, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime, Nov. 15, 2000, S.TREATY DOC. NO. 108-16 (2004), 2241 U.N.T.S. 480.
- 28- Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime. entered into force on 25 December 2003.
- 29- Report of the Secretary-General on the modalities for the establishment of specialized Somali anti-piracy courts, 15 June 2011,
- 30- Robert D.Kaplan, Center Stage for the 21st Century, Power Plays in the Indian Ocean, **Foreign Affairs**, 2009.
- 31- Robert Ongom Cwinya-ai, Causes of maritime piracy off the Somali coast; what can the regional or international community offer?, September 29th, 2009.
- 32- Roger Middleton, *Piracy in Somalia: Threatening global trade, feeding local wars*, **Chatham House**, Africa programme, October 2008, p.9.
- 33- Ruwantissa Abeyratne, *The responsibility of Somalia for the acts of the Somalia pirates*, **Journal of Transportation Security**, Vol.2, N.3, pp.63-76, 2009.
- 34- Security Council urges stronger enforcement of Somali arms embargo 2008; UNSC 2008c, issued by the SC 6050th meeting.
- 35- Shoreh Naji Et Al, *Somalia: A Risk Assessment*, Brief 4, **CARLETON University**, 2009.
- 36- State Failure Task Force, *State Failure Task Force Report: Phase III Findings*, McLean, VA: **Science Applications International Corporation**, 2000.
- 37- Tullio Treves, *Piracy, Law of the Sea, and Use of Force: Developments off the Coast of Somalia*, **The European Journal of International Law**, Vol. 20, no. 2, 2009, pp.401-402.
- 38- World Bank, *Breaking the Conflict Trap: Civil War and Development Policy*, Washington, DC: **Oxford University Press for the World Bank**, 2003.

سایت‌های مورد استفاده:

- 39- <http://daccessdds.un.org/>
- 40- <http://daccessddsny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/525/77/PDF/N1152577.pdf?OpenElement>>
- 41- <http://daccess-ods.un.org/TMP/3754502.html>>

- 42- http://erijd.ir/index.php?option=com_content&task=view&id=1117&Itemid=32>
- 43- <http://fundforpeace.web.cedant.com/programs/fsi/fsindex2006.php>>
- 44- <http://globalpolicy.gmu.edu/pitf/SFTF%20Phase%20III%20Report%20Final.pdf>>
- 45- <http://heinonline.org/HOL/LandingPage?collection=journals&handle=hein.journals/jilfa8&div=21&id=&page>>
- 46- <http://homepage.mac.com/stazon/apartheid/files/BreakingConflict.pdf>>
- 47- http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1482044
- 48- http://www.allacademic.com/meta/p228673_index.html>
- 49- <http://www.al-shia.com/html/far/books/majalat/36/05/06.htm>>
- 50- http://www.ap.ohchr.org/documents/E/HRC/resolutions/A_HRC_RES_7_35.pdf>
- 51- <http://www.carleton.ca/cifp/app/serve.php/1211.pdf>>
- 52- http://www.cejiss.org/assets/pdf/articles/vol31/TsvetkovaPiracy_in_Somalia.pdf>
- 53- http://www.chathamhouse.org.uk/files/12203_1008piracysomalia.pdf>
- 54- <http://www.foreignaffairs.com/articles/64832/robert-d-kaplan/center-stage-for-the-21st-century>>
- 55- <http://www.icc-ccs.org/piracy-reporting-centre/piracynewsfigures>>
- 56- <http://www.icrc.org/eng/resources/index.jsp/>>
- 57- <http://www.islamihl.com/Show.php?Page=ViewArticle&ArticleID=810.>>
- 58- http://www.itopf.com/_assets/documents/Abhyankar.pdf>
- 59- <http://www.itu.int/wsis/docs/background/resolutions/56-258.pdf>>
- 60- <http://www.nitc.co.ir>>
- 61- <http://www.un.org/sg/articleFull.asp?TID=125&Type=Article>>
- 62- http://www.uncjin.org/.../Conventions/...2/convention_%20traff_eng.pdf>
- 63- <http://www.WFP.org>>
- 64- <http://www.Worldbank.org/Somalia>>
- 65- http://www.uio.no/studier/emner/jus/humanrights/.../h09/.../Treves_Piracy.pdf>
- 66- <http://www.ohchr.org/english/law/organizedcrime.htm>>
- 67- <https://www.imo.org/About/Events/WorldMaritimeDay/Documents/2011>

